

БИБЛИОТЕКА МЕЊА СВЕТ

Е-приручник са 12 пракси у европским јавним библиотекама



БИБЛИОТЕКА МЕЊА СВЕТ

Е-приручник са 12 пракси у европским јавним библиотекама



2026.

САДРЖАЈ

УВОД..... 9

ПРВА МОБИЛНОСТ НА ПРОЈЕКТУ "LIBCHANGE" У ХРВАТСКОЈ:
„ЖИВЕТИ ЗДРАВО”, „НОВЕ МАШИНЕ” И „ЗЕЛЕНЕ ТЕМЕ”13

Градска књижница „Јурај Шижгорић”, Шибеник.....15
„Живети здраво”, „Нове машине” и „Зелене теме”
– прва мобилност на пројекту LIBCHANGE.....17
„Живети здраво” у оквиру пројекта „Зелена библиотека”
– прва добра пракса18
Уметничка радионица „Нове машине” – омаж Фаусту Вранчићу.....21
„Зелене теме” – баштованство у библиотеци..... 24

ДРУГА МОБИЛНОСТ НА ПРОЈЕКТУ "LIBCHANGE" У ЛЕТОНИЈИ:
„ИМПРОВИЗУЈ ЗЕЛЕНО! БИБЛИОТЕКЕ И ОБРАЗОВАЊЕ ОДРАСЛИХ
ЗА ОДРЖИВОСТ”..... 29

Библиотека у Стренчију31
„Импровизуј зелено! Библиотеке и образовање одраслих
за одрживост” – друга мобилност на пројекту LIBCHANGE33
„Импровизуј зелено = сретнимо се > учимо > стварајмо”34
„Импровизуј зелено!”35
„Импровизуј зелено = сретнимо се > УЧИМО> стварајмо:
промовисање еколошке свести кроз културно наслеђе
и грађанску науку”38
„Импровизуј зелено = сретнимо се > учимо > СТВАРАЈМО:
еколошка свест, креативност и практично учење” 41

**ТРЕЋА МОБИЛНОСТ НА ПРОЈЕКТУ "LIBCHANGE" У СЛОВЕНИЈИ:
„ЗЕЛЕНИ ПУТЕВИ ЗНАЊА – ЛОКАЛНО КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ,
ЖИВОТНА СРЕДИНА И ЗАЈЕДНИЦА КАО УЧИОНИЦА
НА ОТВОРЕНОМ” И „ЗЕЛЕНЕ ТЕМЕ” 49**

Књижница Франца Ксавера Мешка у Орможу 51

„Зелени путеви знања – локално културно наслеђе,
животна средина и заједница као учионица на отвореном”
– трећа мобилност на пројекту LIBCHANGE..... 53

Пројекат „Читалачка значка за одрасле” 54

„Зелена поподнева” – спровођење студијских кругова
о одрживости у јавним библиотекама: модел за спровођење
студијских кругова оријентисаних на одрживост за одрасле..... 58

„Зелена библиотека” 63

**ПОСЛЕДЊА МОБИЛНОСТ НА ПРОЈЕКТУ "LIBCHANGE"
ОНЛАЈН У СРБИЈИ:
„КУЛТУРА ЖИВЉЕЊА” У БИБЛИОТЕЦИ 67**

Градска библиотека у Новом Саду 69

„Култура живљења у библиотеци” – последња мобилност
на пројекту LIBCHANGE 71

Јавне библиотеке као упоришта грађанске партиципације 72

„Туриста у свом граду” – познате Новосађанке 76

„Дунавска библиотека” – Библиотека на Штранду 80

УВОД

Како библиотеке мењају свет?

Последњих година, глобална клима значајно се променила и све се више суочавамо с екстремним временским приликама које утичу на наш свакодневни живот. Иако су циљеви одрживости наведени у бројним стратешким документима и политикама, остаје кључно питање како их спровести у локалним срединама. Дошло је време за конкретне акције и садржаје „одоздо нагоре“, који произилазе из стварних потреба заједнице, обликованих свакодневним животом.

Јавне библиотеке, као отворени јавни простори за учење, информисање и повезивање – такозване проактивне библиотеке – играју посебну улогу у овом процесу. Кроз своје активности у областима културе читања, одрживог развоја, зелене писмености, еколошких питања, биодиверзитета, друштвеног учешћа, здравог начина живота и благостања, оне значајно доприносе подизању свести, информисању и образовању одраслих, уз јачање друштвене одговорности. Оне мотивишу одрасле ученике, родитеље, наставнике, едукаторе и младе људе да усвоје начин живота који је еколошки, климатски и шире прихватљив, да преиспитају своје перспективе и преузму активну, друштвено одговорну улогу у својим заједницама.

ERASMUS+ пројекат KA210-ADU (партнерства малог обима у образовању одраслих) „Библиотека мења свет“ (**LibChange**) окупио је четири библиотеке које дуго развијају концепт зелене и одрживе

библиотеке. Партнери су разменили знање и стручно искуство, развијали компетенције запослених, тестирали и надограђивали примере добрих и иновативних пракси, евалуирали их и прилагођавали различитим локалним срединама. Посебан акценат стављен је на побољшање квалитета образовања одраслих и преношење ефикасних модела рада у библиотечко окружење. Одраслим полазницима омогућено је да учествују у образовним активностима и подстакнути су да се активно ангажују у својим локалним заједницама.

Све четири библиотеке учеснице испуњавају дефиниције *зелених библиотека* и спровode *Циљеве одрживог развоја* дефинисане у „Агенди 2030“. Кроз своје програмске оријентације и образовне теме прате глобалне трендове развоја. Све партнерске библиотеке тесно сарађују са локалним институцијама, удружењима, групама и појединцима посвећеним истакнутим темама и снажно су интегрисане у националну библиотечку мрежу, где њихове модерне визије рада привлаче пажњу стручне заједнице. Квалитет и иновативност њиховог рада потврђују и међународна признања глобалне *библиотечке федерације IFLA* и *међународне библиотечке мреже, Асоцијације „Јавне библиотеке 2030“ (Public Libraries 2030)*.

Библиотеке укључене у пројекат теже *зеленој* трансформацији, коју дефинишу у својим стратешким документима и програмима, као и на практичном нивоу,

кроз своје активно ангажовање. Оне представљају отворене јавне просторе који нуде једнаке могућности за учешће свим заинтересованим појединцима, без обзира на њихово друштвено, економско или културно порекло. Оне најширем кругу корисника свих старосних група пружају могућности за активно, креативно и квалитетно провођење слободног времена. Кроз свој избор библиотечке грађе, стручно особље, пажљиво планирани садржај и висококвалитетне фацилитаторе догађаја и пројеката, оне служе као важни јавни простори за повезивање, учење, информисање, сусрете, дружење и креативност у својим локалним срединама. Библиотеке пружају путеве ка знању и делују као генератори иновативних пројеката и друштвеног капитала.

Пројекат "LibChange" на платформи ERASMUS+ ојачао је професионалне компетенције запослених, подстакао међународно умрежавање и допринео развоју свести о климатским и еколошким изазовима међу библиотекарима, едукаторима, ученицима и широј јавности. Унапредио је везе и сарадњу између библиотека и различитих заинтересованих страна у локалним заједницама и ојачао улогу библиотеке као једне од најважнијих културних инсти-

туција у локалним срединама. Током свих фаза имплементације, пројекат је био усклађен са принципима одрживости и еколошки прихватљивим праксама.

Резултат ове сарадње јесте јавно доступни е-приручник, припремљен на свим партнерским језицима и на енглеском језику. Он садржи дванаест тестираних примера иновативних пракси, описе метода рада, организационих процедура и потребних материјала, као и препоруке за имплементацију.

Приручник пред вама је осмишљен као практични радни материјал за библиотекаре и едукаторе за одрасле. Његова сврха је да подржи планирање, имплементацију и даљи развој висококвалитетних активности које повезују целоживотно учење, културу читања, зелену писменост, креативност, грађанску партиципацију и одрживи развој. Жеља нам је да допринесе позитивним променама у библиотекама, међу појединцима и унутар локалних заједница.

Пошто библиотеке кроз пројекте ове врсте могу променити начин размишљања појединаца, усуђујемо се да тврдимо да оне мењају свет.

ПРВА МОБИЛНОСТ НА ПРОЈЕКТУ
"LIBCHANGE"
У ХРВАТСКОЈ:



„Живети здраво”, „Нове машине”
и „Зелене теме”

Градска књижница „Јурај Шижгорић” Шибеник

Градска библиотека „Јурај Шижгорић” у Шибенику стоји као светионик културе и образовања, обогаћујући животе становника града више од једног века.

Смештена у модерном објекту у срцу Шибеника, библиотека носи име цењеног хуманисте и песника Јураја Шижгорића, чије наслеђе и даље одјекује у културној баштини града. Основана 1922. године, библиотека се развила у савремену институцију која спаја традицију са иновацијама. Нудећи богату колекцију књига, периодике и мултимедијалних ресурса намењених свим узрасним групама и интересовањима, библиотекатакође пружа низ дигиталних услуга. Значајан фокус ставља се на дигитализацију вредних локалних материјала, посебно новина и часописа, омогућујући корисницима лак онлајн приступ историјским изворима. Истовремено, библиотека одржава своју издавачку делатност објављивањем публикација које промовишу локалну културну баштину, укључујући репринте ретких и историјски значајних издања. Локална колекција „Sibenicensia” чини камен темељац идентитета библиотеке, обухватајући књиге, новине, периодику, рукописе и документе везане за Шибеник и његову околину. Научно одељење библиотеке чува колекцију ретких и вредних књига „Рара”, у којој се, између осталих значајних дела, налази и Шибенски статут из 1608. године, што служи као непроцењив ресурс за научнике, истраживаче и љубитеље културне баштине.

Библиотека је такође основала Виртуелни музеј Фауста Вранчића – дигитални пројекат посвећен животу и раду ове истакнуте личности из Шибеника. Кроз интерактивни садржај, игре и изложбе, корисници могу да се упознају са богатством Вранчићевог доприноса и наслеђа. Поред својих основних функција, библиотека спроводи разне пројекте, као што су дигитализација локалног наслеђа, пројекат „Зелене библиотеке”, који наглашава одрживост, иницијатива „Здраво живљење”, која промовише здраве навике и енергетски ефикасно одржавање зграде. Године 2020, библиотека је освојила друго место на међународном такмичењу ИФЛА Зелена библиотека, што представља својеврсно признање њеној посвећености одрживом развоју.

Библиотека активно учествује у националном пројекту СТЕМ револуције, подстичући развој дигиталних и научних вештина код деце и младих. Редовно организујући књижевне вечери, изложбе, радионице, образовне програме и стручне конференције, библиотека има за циљ да промовише писменост, читање, дијалог и инклузију. Ови догађаји често се баве важним друштвеним питањима, као што је запошљавање особа са инвалидитетом, истичући посвећеност библиотеке не само култури већ и неговану друштвене осетљивости и кохезије заједнице. Међу њеним књижевним програмима, посебно место заузима конкурс кратке приче „КуШИН”,

који подстиче креативност инспирисану Шибеником и промовише локалне ауторе. Уметнички подухвати библиотеке препознатљиви су; посебно конкурс „Мачке” и „Омаж Роберту Висијанију”, који су постали симбол њене улоге у промоцији уметничког изражавања и културне баштине. Кроз своју

отвореност, приступачност и непоколебљиву посвећеност заједници, Градска библиотека „Јурај Шижгорић” не само да чува писану реч, већ и активно обликује идентитет Шибеника, премашћујући прошлост и садашњост у служби знања, културне свести и хуманистичких вредности.



„Живети здраво”, „Нове машине” и „Зелене теме” – прва мобилност на пројекту LIBCHANGE

Овај приручник представља три праксе приказане у оквиру пројекта ЕРАЗМУС+, а све проистичу из дугогодишњег програма „Зелена библиотека”, који се у библиотеци континуирано спроводи од јесени 2012. године. Прва пракса фокусира се на промоцију здравог начина живота кроз пројекат „Здрав живот”; друга је обухватала уметничке радионице о [Фаусту Вранчићу](#); а трећа је укључивала активности баштованства у оквиру

пројекта „Зелене теме у библиотеци” 2023. године. Све ове праксе саставне су компоненте ширег концепта, „Зелене библиотеке”, препознате као примери добре праксе, што је довело до учешћа библиотеке у пројекту ЕРАЗМУС+. Током пројекта, радионице су представљене као конкретни примери активности које повезују образовање, екологију и заједницу.



„Живети здраво” у оквиру пројекта „Зелена библиотека” – прва добра пракса

1. Опис праксе и контекста

Прва пракса представљена у Градској библиотеци „Јурај Шижгорић” у Шибенику повезана је са пројектом „Живети здраво”, који је развијен у оквиру ширег концепта *зелене библиотеке*. Библиотека континуирано промовише здраве животне навике и благостање кроз едукативне и партиципативне програме за различите узрасне групе – од деце предшколског узраста до одраслих и старијих корисника.

У марту 2018. године, у Шибенику је одржана 17. конференција *Националног програма „Здрав живот”*, коју су организовали *Хрватски завод за јавно здравство* и *Завод за јавно здравство Шибенско-книнске жупаније*. Циљ конференције био је да се представе примери добре праксе у промоцији здравља и да се подстакну нове активности повезивањем кључних актера на локалном и националном нивоу. Том приликом, библиотекарка Мелинда Грубишић Рајтер представила је искуства библиотеке у спровођењу сродних пројеката, што је резултирало позивом библиотеци да учествује у програму.

Препознајући важност теме здравља, превенције и одрживих животних навика, библиотека је развила низ предавања, радионица, пројекција филмова, презентација књига и програма за децу и младе са циљем подстицања позитивних промена у понашању, свести и личне одговорности према сопственом здрављу и животној средини.

Планирање и спровођење програма образовања одраслих у библиотеци (модул)

Ова пракса показује да библиотеке могу успешно функционисати као центри за образовање одраслих, промоцију здравља и подизање свести о одрживости. Пример „Здравог живота” нуди преносив модел који се може прилагодити различитим окружењима и потребама заједнице.

Намена модула

Модул је намењен библиотекарицама и библиотечким стручњацима који желе да ојачају своје компетенције за планирање и организовање програма за одрасле, развијање партнерстава у заједници, спровођење и евалуацију образовних догађаја и укључивање тема здравља, одрживости и благостања у библиотечке услуге.

Циљне групе

Одрасли и старије особе, родитељи и породице, млади и студенти, образовни стручњаци и старатељи, рањиве или маргинализоване групе.

Потенцијални партнери у заједници (примењиво и преносиво)

Институти и установе јавног здравља, удружења и клубови (планинарство, спорт, рекреација, природна медицина), школе, вртићи, универзитети, локални

стручњаци (кинезиолози, нутриционисти, едукатори, аутори), културне и образовне институције.

Примери за потенцијалне partnere из реализованих активности у Шибенику

Завод за јавно здравство Шибенско-книнске жупаније, *Хрватско планинарско друштво „Каменар”* и *Хрватски планинарски клуб „Св. Миховил”*, стручњаци из кинезиологије (нпр. предавање о физичкој активности у предшколском узрасту), вртићи (нпр. *ДВ „Осмијех”*) и основне школе (радионице за ученике), удружења и предавачи из области природне медицине, образовне организације (нпр. програми о комуникацији и родитељству), издавачи и аутори наслова о здравим прехранбеним и животним навикама.

Предности партнерстава

Дељење знања, ресурса и логистике, већи кредибилитет програма, шири досег и укључивање нове публике, јачање друштвене улоге библиотеке као места учења и подршке заједници.

Исходи учења (шта ће учесници модула моћи да ураде након завршетка)

Учесници ће бити у могућности да разумеју улогу библиотеке у образовању одраслих и образовању заједнице, да осмисле програме према стварним локалним потребама, да изаберу одговарајуће формате и методе учења одраслих, да успоставе сарадњу са локалним заинтересованим странама, да планирају, спроводе и евалуирају образовне догађаје, да прилагоде програме различитим циљним групама и интегришу теме здравља, одрживости и благостања у активности библиотеке.

ФОРМАТИ АКТИВНОСТИ И ПРИМЕРИ ИЗ ПРАКСЕ „ЖИВЕТИ ЗДРАВО”

1. Предавања и стручне посете

Позвани стручњаци (кинезиолози, предавачи, аутори) преносе знање публици на разумљив начин, уз простор за питања и размену искустава.

Примери из Шибеника: предавање о важности физичке активности у предшколском узрасту (за родитеље), предавања о природној медицини и здравим навикама, предавање „Шта нам планине значе” (промоција активног времена у природи и очување животне средине).

Препоруке: обезбедити време за дискусију, повезати теме са библиотечким фондом, избегавати превише технички језик.

2. Радионице и учење кроз искуство

Интерактивне радионице помажу учесницима да стекну конкретне вештине и пренесу их у свакодневни живот.

Примери из Шибеника: радионице за децу у вртићу – читање сликовница о здравој исхрани + једноставне вежбе истезања; радионица за ученике – лагане вежбе према програму "Brain Gym" + дискусија о исхрани и кретању; радионице о изради природних сапуна, балзама и препарата, радионице о нези коже и употреби етеричних уља, радионица „Лепота кроз лековито биље” – практични здравствени савети и јесења нега.

3. Пројекције филмова и модерирани дискусије

Документарни филмови праћени вођеним дискусијама развијају критичко мишљење и подижу свест о вези између здравља, хране, воде и одрживости.

Примери из Шибеника (за ученике средњих школа): пројекције документарних филмова о води и семену/храни, након чега следи дискусија о безбедности хране, одрживој пољопривреди и приступу води за пиће.

4. Промоције књига и разговори с ауторима

Тематске промоције јачају улогу библиотеке као места дијалога и подстицају коришћење колекције.

Пример из Шибеника: представљање низа наслова о здравој исхрани и животним навикама уз дискусије с ауторима и модерирање од стране нутриционисте/уредника – нагласак на практичним променама начина живота и значају исхране у превенцији болести.

5. Програми за децу и породице (лично и онлајн)

Библиотека може пружити континуирану подршку родитељима и деци кроз развој навика, емоционално благостање и образовање.

Примери из Шибеника: онлајн игра за децу током пандемије, заснована на едукативној сликовници о здравој исхрани и навикама, серија предавања о потребама деце, техникама опуштања и комуникацији између одраслих и деце, радионица за младе родитеље о увођењу комплементарне исхране.

ОРГАНИЗАЦИЈА, ЕВАЛУАЦИЈА И ОДРЖИВОСТ ПРОГРАМА

Пре догађаја

Дефинишите циљ и очекиване исходе учења, изаберите говорнике и сараднике, планирајте промоцију и комуникацију, припремите простор, опрему и материјале.

Током догађаја

Створите пријатну и инклузивну атмосферу, подстакните интеракцију и размену искустава, ефикасно управљајте временом.

Након догађаја

Прикупите повратне информације од учесника, документујте активности (фотографије, кратак извештај, број учесника), процените утицај и планирајте наставак (серију, понављање, нове партнере).



Уметничка радионица „Нове машине” – омаж Фаусту Вранчићу

Радионица се састоји из три дела. У првом смо посетили Виртуелни музеј „Фауст Вранчић” на веб-страници Градске библиотеке „Јурај Шижгорић” и сазнали нешто о томе како је идеја реализована 2017. године, на 400. годишњицу Вранчићеве смрти. Виртуелни музеј је допринос шибенске библиотеке бољем познавању дела великог и познатог полихистора, лексикографа и проналазача. У другом делу сазнали смо мало више о Фаусту Вранчићу и његовом најпознатијем изуму, „летећем човеку” (*homo volans*), о падобрану, и направили поређење са Леонардовим падобраном. У трећем делу, учесници радионице су учествовали у уметничкој симулацији „Најновије машине”, и дизајнирали, цртали и објашњавали сопствену машину с одређеном функцијом у складу са савременим еколошким стандардима. Активности везане за ову праксу водила је Зденка Билушић из Шибенске градске библиотеке.

Овај модул намењен је **библиотекарима и библиотечким едукаторима** који желе да осмисле и воде **едукативне радионице засноване на културној баштини, дигиталним ресурсима и креативном изражавању**. Модул је заснован на практичном примеру Виртуелног музеја Фауста Вранчића и пратеће креативне радионице коју је развила и спровела Градска библиотека „Јурај Шижгорић” у Шибенику.

Модул показује како библиотеке могу трансформисати културно наслеђе у

занимљив образовни садржај; како користити дигиталне алате за унапређење учења; како комбиновати историјско знање са креативношћу, иновацијама и одрживошћу; како неговати критичко размишљање и вештине решавања проблема код учесника.

Идентификујте једну историјску личност, релевантну за ваш регион, која би могла да инспирише сличну радионицу. Истражите како се биографије и историјски наративи могу прилагодити различитој публици и повезати са савременим темама као што су иновације, технологија и одрживост.

ПЛАН РАДА РАДИОНИЦЕ

Најновије „нове машине”

Ова радионица ангажује учеснике у дизајнирању, цртању и објашњавању оригиналне машине са јасно дефинисаном функцијом, развијене у складу са савременим еколошким стандардима. Фокус је на креативности, решавању проблема и одрживом дизајнерском размишљању.

Циљна група: студенти, млади дизајнери, грађани (прилагодљиво).

ЦИЉЕВИ РАДИОНИЦЕ

Подстаћи креативно и критичко размишљање кроз дизајн машина; увести принципе одрживих и еколошки одговорних иновација; развити вештине учесника у визуелној комуникацији и

објашњавању; промовисати сарадњу, презентацију и рефлексију.

Исходи учења

До краја радионице, учесници ће бити у стању да идентификују проблем из стварног света и предложи решење засновано на машинама; да примене основне еколошке стандарде (енергетска ефикасност, рециклабилност, ниска емисија); да креирају визуелни дизајн (скицу или дијаграм) машине и да јасно објасне функцију и еколошке предности дизајна.

Материјали и ресурси

- папир, оловке, маркери,
- лењири и шаблони,
- флипчарт или бела табла,
- опционо: таблети или лаптопови за дигитално цртање,
- материјал са смерницама за одрживост.

Улоге и одговорности

Водитељ радионице води активности, презентује концепте, подржава учеснике.

Асистенти помажу са материјалима, евидентирањем времена и индивидуалном подршком.

Учесници активно дизајнирају, цртају и презентују своје машине.

Еколошки аспекти

Користите рециклиране или материјале за вишекратну употребу где год је то могуће. Минимизирајте штампање; обезбедите дигиталне ресурсе. Подстичите дизајне који дају приоритет ниској потрошњи енергије, обновљивим изворима енергије, рециклабилним или биоразградивим материјалима.

СТРУКТУРА И ВРЕМЕНСКИ ОКВИР РАДИОНИЦЕ

1. Увод (15 минута)

- добродошлица и циљеви радионице,
- кратка презентација „Шта чини машину одрживом данас?”,
 - коришћење обновљивих извора енергије,
 - енергетска ефикасност,
 - одрживи материјали,
 - минималан утицај на животну средину,
- примери модерних еколошки прихватљивих машина.

2. Фаза идеје (15 минута)

- индивидуални или *brainstorming* у малим групама,
- дефинисање:
 - проблема који машина решава,
 - основне функције машине,
 - еколошка разматрања,
- користите наводећа питања и радне листове.

3. Фаза дизајна и цртања

- учесници цртају своју машину (ручно или у дигиталном облику).
- ова фаза укључује:
 - основне компоненте,
 - извор енергије,
 - коришћене материјале,
 - карактеристике животне средине,
- фацилитатори пружају повратне информације и смернице.

4. Објашњење и припрема (30 минута)

- учесници припремају кратко објашњење које обухвата:
 - како машина ради,
 - ко има користи од ње,
 - зашто испуњава модерне еколошке стандарде.

5. Презентације

- сваки учесник или група представља своју машину (свако по 1-3 минута),
- питања колега и конструктивне повратне информације.

6. Рефлексија и евалуација (15 минута)

- групна дискусија:
 - шта је било изазовно?,
 - које су идеје биле најиновативније?,

- како је одрживост утицала на избор дизајна?,
- кратка писана или усмена повратна информација.

Даље праћење (опционо)

- изложба дизајна,
- дигитална галерија или брошура,
- даљи развој у прототипове или моделе.



„Зелене теме” – баштованство у библиотеци

Трећа иницијатива у оквиру ЕРАЗМУС+ пројекта односи се на баштованство и била је део пројекта „Зелене теме у библиотеци” из 2023. године, који је сам по себи продужетак шире иницијативе „Зелена библиотека”. Овај пројекат, који је финансирало Министарство културе, обухватио је четири радионице и једно предавање. Радионице је водила библиотечка Катарина Јурлин.

Поново употребљив план активности за библиотеке

„Зелене теме у библиотеци” – иницијатива за баштованство

План активности који се може поновити осмишљен је као преносиви модел за јавне библиотеке широм Европске уније које желе да спроведу програме усмерене на баштованство и одрживост. План се заснива на принципима концепта зелене библиотеке и подржава циљеве ЕРАЗМУС+ иницијативе, еколошко образовање, ангажовање заједнице и целоживотно учење.

Модел је прилагодљив за библиотеке различитих величина, локација и капацитета и може се спровести са локалним стручњацима, библиотечким особљем и партнерима из заједнице.

Стратешки циљеви

Интегрисати еколошку одрживост у редовне библиотечке програме; промовисати урбано баштованство и биоди-

верзитет у локалним заједницама; ојачати улогу библиотеке као центра за учење и умрежавање у заједници; подстицати дугорочни грађански ангажман кроз практичне активности; подржати приоритете ЕУ у вези са зеленом транзицијом и одрживим развојем.

Циљне групе: одрасли корисници библиотека и локално становништво, почетници и искусни ентузијаста за баштованство, деца и породице, едукатори, невладине организације и еколошки активни грађани.

Кључни фактори успеха за репликацију

- сарадња са локалним стручњацима за баштованство или пермакултуру,
- активно учешће библиотечког особља као фасилитатора,
- коришћење јефтиних, одрживих и локално доступних материјала,
- комбинација образовних, практичних и активности изградње заједнице,
- успостављање комуникационих канала за дугорочно ангажовање.

Алати за комуникацију и ангажовање

- онлајн група за размену порука за учеснике,
- редовни састанци и догађаји у библиотеци,
- визуелна промоција у библиотечким просторијама.

Овај план активности осмишљен је за дугорочну имплементацију и лак пренос у друге европске библиотеке.

Прилагођавањем стручних профила, биљних врста и материјала локалним контекстима, библиотеке могу успешно реплицирати модел и допринети зеленом и образовним циљевима ЕУ.

МОДУЛ 1: Радионица – основе урбаног баштованства

Учесници стичу основна знања за покретање урбаних башта. Уводна радионица која обухвата принципе урбаног баштованства, одрживог дизајна и производње хране у малим размерама.

Препоручено време: рано пролеће.

Основне теме:

- концепт и предности урбаног баштованства,
- планирање и дизајн баште у ограниченим просторима,
- вртларство у подигнутим гредицама,
- основне смернице за узгој поврћа.

Смернице за спровођење

Позовите локалног стручњака за одрживост или баштованство. Користите простор библиотеке за теоријски допринос. Подстакните дискусију учесника и локалну адаптацију.

МОДУЛ 2: Радионица – гајење, нега и компостирање биљака

Унапређене вештине учешћа у еколошки одговорном баштованству.

Практична и едукативна радионица усмерена на одржавање биљака и технике еколошког баштованства.

Препоручено време: касно пролеће.

Основне теме:

- уобичајене баштенске биљке и зачинско биље,

- природне методе заштите биљака,
- компостирање и смањење отпада,
- одржива нега биљака.

Смернице за спровођење

Комбинујте теорију са демонстрацијама. Прилагодите садржај локалној клими и биљним врстама.

МОДУЛ 3: Група за баштованство у заједници и размена семена

Одржива мрежа заједнице са сталним ангажовањем.

Стварање групе у заједници која се редовно састаје у библиотеци ради размене семена, резница и искустава.

Препоручено време: континуирано.

Смернице за спровођење:

- модерирати састанке преко библиотечког особља,
- успоставити групу за онлајн комуникацију (нпр. апликацију за размену порука),
- подстаћи учење међу вршњацима.

МОДУЛ 4: Предавање „Баштованство: све почиње семеном”

Повећана свест о биодиверзитету и одрживој употреби семена.

Едукативно предавање фокусирано на квалитет семена, припрему земљишта и одрживе баштованске праксе.

Препоручено време: јесен.

Основне теме:

- узгој и селекција семена,
- третирано у односу на нетретирано семе,

- припрема земљишта без орања или копања,
- еколошки баланс.

Смернице за спровођење:

Догађај организујте у мултимедијалном или простору за предавања. Комбинујте предавање са активношћу размене семена.

МОДУЛ 5: Практична радионица – израда подигнутих гредица

Учесници стичу практичне вештине израде и одрживости.

Практична радионица на отвореном, фокусирана на израду подигнуте баштенске гредице, коришћењем одрживих материјала.

Препоручено време: јесен.

Смернице за спровођење:

- користите природне или пренамењене локалне материјале,
- изаберите приступачну локацију на отвореном,
- нагласите принципе поновне употребе и циркуларне економије.

МОДУЛ 6: Иницијатива – оснивање јавне или заједничке баште

Допринос урбаном озелењавању и побољшању благостања заједнице.

Иницијатива вођена од стране заједнице за успостављање заједничке урбане баште у сарадњи са локалним властима или партнерима.

Препоручено време: након почетних модула.

Смернице за спровођење:

- ангажовати општине, школе или не-владине организације,
- позиционирати библиотеку као координирајућег партнера.

МОДУЛ 7: Дечја радионица – Како расту биљке?

Рани развој еколошке свести и бриге о природи.

Интерактивна едукативна радионица за млађу децу, упознавање са животним циклусима биљака и основама баштованства.

Препоручено време: преко целе године.

Смернице за спровођење:

- вођени обученим библиотечким особљем, користите креативне и практичне методе.

МОДУЛ 8: Оснивање библиотеке семена

Дугорочна еколошка свест и активно учешће грађана.

Стварање пункта за размену семена у библиотеци ради промоције биодиверзитета и одрживости.

Препоручено време: јесен.

Смернице за спровођење:

- фокус на аутохтоно и локално прилагодено семе,
- пружање основних смерница у вези са чувањем семена,
- повезивање учесника путем онлајн групе.



ДРУГА МОБИЛНОСТ НА ПРОЈЕКТУ
"LIBCHANGE"
У ЛЕТОНИЈИ:



„Импровизуј зелено! Библиотеке
и образовање одраслих за одрживост”

Библиотека у Стренчију

Стренчи је мали град на северу Летоније, смештен на обалама реке Гавје. Део је Општине Валмијера и познат је по свом живописном природном окружењу, укључујући шуме и реке. Упркос својој скромној величини, Стренчи има добро развијену инфраструктуру заједнице. Град је домаћин образовних институција, као што су основне и средње школе, вртићи и Библиотека Стренчи, огранак Библиотеке Валмијера, која служи као културни и друштвени центар. Она становницима пружа приступ висококвалитетним информационим ресурсима, модерном окружењу и разноврсним могућностима за целоживотно учење. Фонд библиотеке обухвата белетристику, публицистику, књиге за децу и младе, периодичне публикације и дигиталне ресурсе, који задовољавају различита интересовања и потребе. Посетиоци такође имају приступ рачунарима, интернету и подршци за претрагу информација.

Библиотека активно учествује у националним и међународним пројектима, промовишући иновације, културну размену и професионални развој. Као партнерска библиотека укључена је у иницијативе грађанске науке Асоцијације „Јавна библиотека 2030”, а сопственим активностима. Библиотека Стренчи је била укључена у програме Европске културне фондације "Next Library" и "CrAft", као и ERASMUS+ пројекат "LibChange", који има за циљ јачање улоге библиотека у заједницама и подстицање међународне размене искустава.

Значајну иницијативу Библиотеке Стренчи подржава Летонска државна фондација за капитал – „Од Стренчија до УНЕСКО-а“, која истиче локално културно наслеђе и јача везу између локалног идентитета и међународне културне сфере. Град Стренчи носи наслеђе вековног заната који је некада обликовао ритам живота у руралној Летонији. Ова традиција – сплаварење – недавно је добила једно од највиших културних признања: упис на УНЕСКО-ву репрезентативну листу нематеријалне културне баштине човечанства.

Библиотека игра суштинску улогу у очувању и промоцији наслеђа Стренчија. Чувањем историјских фотографија, докумената, мапа и личних прича, библиотека осигурава да знање о овом традиционалном занату остане доступно будућим генерацијама. Кроз изложбе, образовне програме, јавна предавања и сарадњу са школама и културним институцијама, библиотека трансформише архивирано сећање у живо наслеђе.

Петстота годишњица штампања прве летонске књиге обележена је културном прославом широм земље 2025. године, представљајући летонско књижевно наслеђе кроз културне програме за вишеструку публику, са завршним главним догађајем у Народној библиотеци, локалним библиотечким догађајима широм Летоније и преносима из Народне библиотеке. Библиотека

Стренчи била је међу одабранима да поздраву публику и истакне активности и посебну улогу библиотеке у заједници и њеном активном грађанству.

Библиотека Стренчи активно подржава и учествује у иницијативама које води заједница, сарађујући са локалним становништвом, невладиним организацијама и образовним институцијама. Она служи као платформа за размену идеја, сарадњу и грађанско ангажовање, омогућавајући људима да спроводе пројекте, организују догађаје и јачају локалну заједницу.



Редовне активности укључују креативне радионице, образовне догађаје, тематске изложбе и састанке са лидерима јавног мњења, писцима, истраживачима и стручњацима из различитих области, одговарајући на савремена питања и потребе заједнице.

Библиотека Стренчи игра кључну улогу центра заједнице, јачајући осећај припадности и психолошке сигурности. То је отворен и инклузиван простор, где се људи могу осећати прихваћено, саслушано и безбедно да изразе своје мисли. Библиотека подстиче дијалог, поверење и кохезију заједнице, постајући место за проналажење мира и инспирације. Као модерни образовни и друштвени центар подршке, библиотека делује као промотер критичког размишљања и психолошке отпорности. Кроз дискусије и образовне активности, становници се подстичу да анализирају информације, процењују различите перспективе и промишљено се крећу кроз информациони простор.

„Импровизуј зелено! Библиотеке и образовање одраслих за одрживост” – друга мобилност на пројекту LIBCHANGE

Библиотека Стренчи промовише зелени начин живота и еколошки прихватљиве праксе. Теме одрживости су интегрисане у креативне радионице и догађаје, подстичући одговоран став према природи, еколошку свест и одрживе навике у свакодневном животу, подржавајући заједницу менталним оснаживањем кроз природне ресурсе и подстичући креативност. Комбиновањем културе, образовања, грађанског ангажмана и бриге о благостању и животној

средини, Библиотека Стренчи служи као витална подршка расту и одрживом развоју локалне заједнице.

Пројекат ERASMUS+, "LibChange", има за циљ да ојача улогу библиотека у заједницама и подстакне међународну размену искустава. Током лета 2025. године, Библиотека Стренчи била је домаћин учесницима мобилности на овом пројекту.



„Импровизуј зелено = сретнимо се > учимо > стварајмо”

„Импровизуј зелено” трансформише библиотеку у **чвориште заједнице, где се сусрећу природа, знање и креативност**. Ширећи се ван оквира књига, библиотека

постаје место за заједничка искуства, учење о животној средини и креативно истраживање, инспирисано локалним природним окружењем.

Сретнимо се

Библиотека служи као отворен, инклузиван простор, где се окупљају људи свих узраста. Кроз радионице у природи и активности на отвореном, учесници се састају као заједница, размењују идеје и граде значајне везе у мирном, пријатном окружењу.

Стварајмо

Библиотека подстиче креативност као природни продужетак учења. Кроз радионице попут сликања акрилним бојама на отвореном, монотипској штампи и батику од свиле, учесници претварају своја запажања у лична уметничка дела. Сваки учесник ствара јединствено ремек-дело, вођен радозналешћу и маштом.

Учимо

Учење се одвија кроз директно ангажовање са локалним окружењем. Биљке и цвеће из околног подручја постају алати за откривање, посматрање и дискусију. Библиотека подржава ово учење повезујући практично искуство с изворима знања – књигама, архивама и заједничким стручним знањем.

„Импровизуј зелено!”

БИБЛИОТЕКЕ И ОБРАЗОВАЊЕ ОДРАСЛИХ ЗА ОДРЖИВОСТ

Јавна библиотека Стренчи позиционира одрживост не само као еколошку одговорност, већ и као друштвени процес који јача отпорност заједнице, учешће и заједничко власништво. У оквиру овог оквира, библиотека усваја концепт *зелене библиотеке* као водећи принцип за локално вођене акције које подржавају дугорочну еколошку, друштвену и економску добробит кроз колективни напор заједнице.

СРЕТНИМО СЕ, учимо, стварајмо – ИМПРОВИЗУЈМО!

Да би ојачала осећај припадности и подстакла активно учешће заједнице, Јавна библиотека Стренчи активно је укључена у истраживање и примену иновативних алата и методологија. Ове иницијативе осмишљене су да побољшају учешће, инклузивност и сарадњу међу различитим групама у заједници, осигуравајући да се библиотечке услуге развијају у складу са локалним потребама и друштвеним променама.

Примењена импровизација као основна методологија

Једна од кључних методологија одабраних и све више примењиваних у овом контексту јесте „**примењена импровизација**”.

Интеграција „примењене импровизације” у библиотечке активности представља иновативан приступ јачању ангажовања корисника, професионалних компетенција и институционалне прилагодљивости. „Примењена импровизација” је методологија заснована на пракси, изведена из импровизационог позоришта и прилагођена образовном, организационом и друштвеном контексту. У библиотекама, она подржава и развој особља и услуга оријентисаних на кориснике, као одговор на брзOMEЊАЈУЋЕ информационе, друштвене и технолошке услове.

„Примењена импровизација” доприноси концепту *зелене библиотеке* тако што се бави одрживошћу не само на еколошком нивоу, већ и на друштвеном и кул-



турном нивоу. Програми засновани на импровизацији захтевају минималне материјалне ресурсе, првенствено се ослањају на људску интеракцију и промовишу поновну употребу, креативност и свесно учешће. Ови принципи су уско усклађени са зеленим вредностима, као што су смањена потрошња ресурса, повећана свест о људском утицају и одговорно ангажовање заједнице.

Лидерство и стручност

Активности импровизације осмислила је и води **Аија Јесалнијец**, пионир *примењене импровизације* у Летонији. Она је гостујући предавач у високошколским установама, држећи курсеве из комуникације и импровизације, и члан је међународне мреже за примењену импровизацију. Аија Јесалнијец је ауторка двеју књига које испитују теоријску и практичну примену *примењене импровизације* у образовном и професионалном контексту.

Библиотеке као живи, прилагодљиви простори

Примењена импровизација јача улогу библиотеке као живог, адаптивног простора који одговара на потребе заједнице. Укључивањем корисника у ко-креативне процесе, библиотеке негују осећај власништва, одговорности и дугорочне посвећености одрживим праксама, јачајући своју улогу као инклузивних центара заједнице.

Циљеви интеграције примењене импровизације у библиотечке активности

Примарни циљеви интеграције *примењене импровизације* у библиотечку праксу укључују:

1. Унапређење комуникацијских вештина

Јачање вербалне, невербалне и међуљудске комуникације међу библиотечким особљем и између особља и корисника, са фокусом на активно слушање, јасноћу и емпатију.

2. Развој адаптивног и флексибилног мишљења

Неговање способности конструктивног реаговања на неизвесност, неочекиване ситуације и променљиве потребе корисника у библиотечком окружењу.

3. Промоција ангажовања и учешћа корисника

Подстицање активног учешћа, креативности и сарадње међу различитим групама корисника кроз интерактивне и искуствене библиотечке програме.

4. Јачање тимске сарадње

Подржавање изградње поверења, сарадње и заједничке одговорности унутар библиотечких тимова кроз процесе искуственог учења.

5. Подршка за целоживотно учење и креативност

Позиционирање библиотеке као простора за континуирано учење, креативност и лични развој корисника свих узраста.

ПРЕДНОСТИ ПРИМЕЊЕНЕ ИМПРОВИЗАЦИЈЕ У БИБЛИОТЕЧКОМ КОНТЕКСТУ

Примена *примењене импровизације* у библиотечким активностима пружа користи на индивидуалном, институционалном и нивоу заједнице:

• **Побољшано корисничко искуство**

Библиотечке услуге постају брже доступне, инклузивније и усмерене на кориснике, повећавајући задовољство и приступачност.

• **Психолошка безбедност и инклузија**

Активности засноване на импровизацији стварају подстицајно окружење које охрабрује експериментисање, смањује страх од грешке и промовише инклузивно учешће.

• **Развој професионалних вештина**

Библиотечки стручњаци развијају преносиве вештине, укључујући вештину решавања проблема, креативност, емоционалну регулацију и заједничко доношење одлука..

• **Повећана отпорност и благостање**

Укључивање у импровизационе праксе подржава управљање стресом, присуство и отпорност у професионалном и друштвеном контексту.

• **Иновације у библиотечком програмирању**

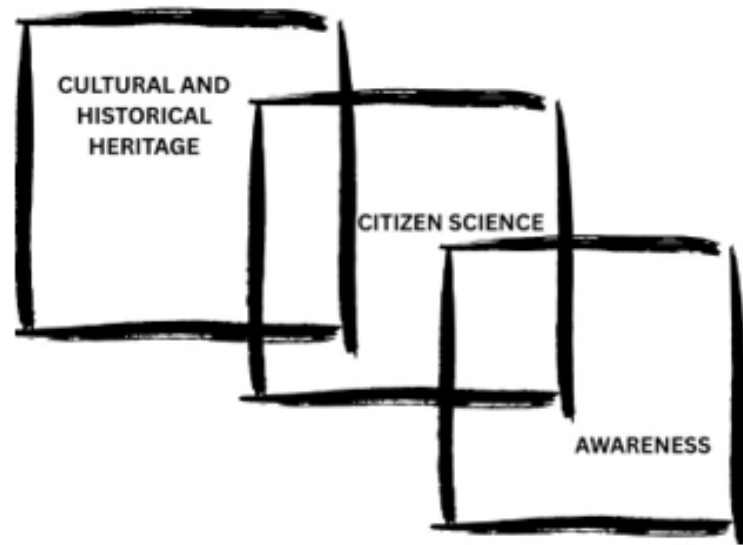
Примењена импровизација омогућује стварање иновативних образовних и културних иницијатива, укључујући интерактивне радионице, сесије информатичке писмености и активности ангажовања заједнице.

Закључак

У партнерству с Аијом Јесалнијецом, *примењена импровизација* подржава искуствено учење, дијалог и ко-креацију у оквиру библиотечких активности. Ова методологија члановима заједнице омогућује да активно учествују у одрживим праксама, развију адаптивне и колаборативне вештине и значајно допринесу библиотеци као заједничком простору.

Кроз интеграцију концепта *зелених библиотека* и *примењене импровизације*, Јавна библиотека Стренчи јача своју улогу катализатора за одрживи развој заједнице, друштвену кохезију и целоживотно учење.

„Импровизуј зелено = сретнимо се > УЧИМО> стварајмо: промовисање еколошке свести кроз културно наслеђе и грађанску науку”



Искуство Градске библиотеке Стренчи показује како јавне библиотеке могу успешно интегрисати еколошку одрживост, културно наслеђе и учешће грађана у своје основне активности. Овај модел могу прилагодити и имплементирати и друге библиотеке у складу са својим локалним контекстом, традицијом и потребама заједнице.

Стратешки оквир

Кључни стратешки приоритет Градске библиотеке Стренчи је промоција еколошки одговорног начина живота и јачање еколошке свести у локалној заједници. Овај приступ се надовезује на културно и историјско наслеђе Летоније, где су **традиционални начини живота** утемељени у поштовању природних процеса и одрживој интеракцији између људи и природе.

Ова културна основа пружа снажан оквир, заснован на вредностима за библиотечке активности, јачајући одрживост, међугенерациску одговорност и осећај припадности. Библиотеке у другим регионима могу на сличан начин користити сопствено културно наслеђе као ресурс за промоцију одрживог развоја и ангажовања заједнице.

Грађанска наука као библиотечки алат

Грађанска наука служи као ефикасан методолошки алат за повезивање еколошке свести са локалним идентитетом. Укључивањем чланова заједнице у истраживање и производњу знања, библиотеке могу ојачати и грађанско учешће и културни континуитет.

У Стренчију су развијене иницијативе грађанске науке у оквиру програма *Јавне библиотеке 2030* (Public Libraries 2030) у сарадњи са главном регионалном библиотеком – библиотеком Валмијера – и другим јавним библиотекама у **региону Валмијера**.

Једна значајна иницијатива била је учешће у пројекту прикупљања имена места и топонима који је покренуо Универзитет Летоније – Институт за летонски језик. Пројекат се бавио недостатком систематски документованих локалних имена места ангажовањем становника у истраживању и прикупљању података за јавну базу података.

Примењена методологија

Пројекат је комбиновао неколико прилагодљивих метода које могу послужити као модел за друге библиотеке:

- истраживање историјских и савремених извора;
- анализа архивске грађе и историјских мапа;
- интервјуи са члановима заједнице;
- документовање усмених историја;
- верификација и систематско бележење имена места.

Овај колаборативни и истраживачки засновани приступ ојачао је међубиблиотечку сарадњу и подстакао активно учешће заједнице у очувању локалног знања и културног пејзажа.

Тематски фокус: храст као културни и еколошки симбол

Као наставак истраживања топонима, храст (озолс) постао је тематски фокус. У летонској културној традицији, храст носи снажан језички, свети и топонимски значај. Он функционише не само као природна знаменитост већ и као симбол уграђен у језик, име места и духовни поглед на свет.

У сарадњи са **Јавном библиотеком Јерцени**, Градска библиотека Стренчи истакла је **храст Кањепју** као културну и еколошку знаменитост. Активности су комбиновале истраживање, образовне програме и ангажовање заједнице, демонстрирајући како један природни објект може постати централна тачка за интердисциплинарно учење.

Као резултат овог рада, храст Кањепју је 2024. године номинован за такмичење „Европско дрво године”, које је организовало **Удружење за партнерство за заштиту животне средине** уз подршку

Европског удружења власника земљишта и Европске комисије, освојивши 9. место. Ово признање ојачало је локални понос и видљивост на европском нивоу.

Развој кроз међународну сарадњу

Активности истраживања животне средине додатно су проширене коришћењем **методологије грађанске науке**. Уз подршку ЕРАЗМУС+ пројекта „LibChange”, прикупљени су и систематизовани различити извори информација, што је резултирало стварањем информативног приказа о биљним врстама карактеристичним за локално подручје.

Овај резултат омогућио је становницима и посетиоцима приступ знању, комбинујући еколошко образовање са културном интерпретацијом.

Елементи примењиви у другим библиотекама

Пример Стренчија нуди флексибилан модел, који друге библиотеке могу да прилагоде на следећи начин:

1. уврстити иницијативе одрживости у локално културно наслеђе;
2. користити грађанску науку да би се чланови заједнице укључили у истраживање и документовање;
3. сарађивати са регионалним библиотекама, универзитетима и међународним програмима;
4. изабрати локално значајан симбол (нпр. дрво, реку, карактеристични пејзаж) као тематски фокус;
5. претворити резултате истраживања у видљиве, образовне резултате (изложбе, базе података, прикази).

Закључак

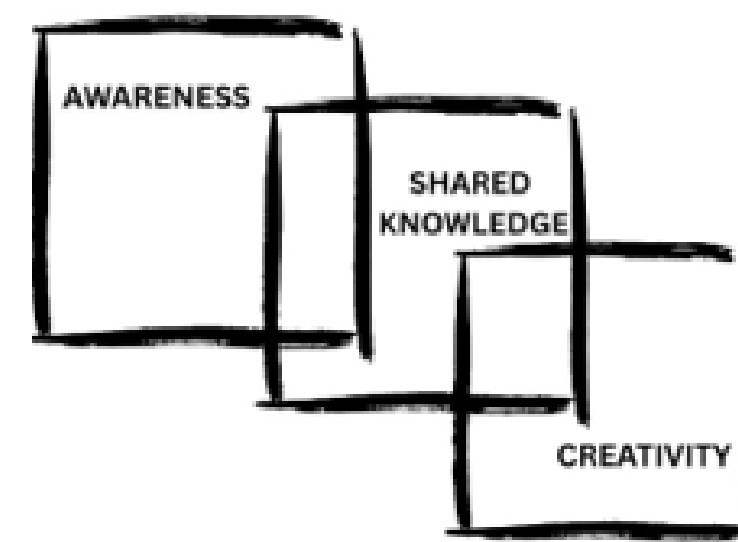
Градска библиотека Стренчи показује како јавне библиотеке могу деловати као активни посредници у подизању еколошке свести, очувању културног наслеђа и грађанској партиципацији. Интеграцијом традиционалног знања и савремених метода истраживања, библиотеке могу значајно допринети

одрживом развоју заједнице на локалном и регионалном нивоу.

Овај пример илуструје модел добре праксе који се може поновити, прилагодити и инспирисати друге јавне библиотеке да осмисле иницијативе усмерене ка одрживости, усклађене с њиховим сопственим културним и еколошким контекстом.



„Импровизуј зелено = упознајмо се > учимо > СТВАРАЈМО: еколошка свест, креативност и практично учење”



Циљне групе: одрасли (18+), млади одрасли, старији, породице са међугенерациским учешћем, локални уметници и креативни ентузијастаи, чланови заједнице заинтересовани за одрживост и еколошку свест.

Фокус: еколошка свест кроз креативну праксу, одрживост и локални биодиверзитет, изградња заједнице кроз примењену импровизацију, лично оснаживање кроз уметничко изражавање, јачање улоге библиотека као активних центара заједнице.

Трајање: пуни програм 4-8 недеља; трајање индивидуалне радионице: 2,5 сата.

Формат учења: неформално образовање одраслих, искуствено и практично учење, сесије на отвореном и у затвореном простору, вођени групни рад, креативне радионице, рефлексивни дискусионни кругови.

Образложење и контекст модула

Савремене заједнице суочавају се са све већим еколошким изазовима и друштвеном фрагментацијом. Библиотеке, као поуздане јавне институције, имају потенцијал да се позабаве и еколошком свешћу и друштвеном кохезијом.

Овај модул одговара на потребу за одрживим размишљањем на локалном нивоу, важност поновног повезивања људи

Брига о природи почиње разумевањем. Спајањем еколошке свести, креативности и заједничког знања у Јавној библиотеци Стренчи као центру заједнице, створен је простор који подржава добробит, негује одрживост и подстиче дугорочне и смислене односе између света људи и природе. Природа и креативност постају алати за учење, повезивање и дугорочну резилијентност.

Иницијатива „LibChange – импровизуј зелено” показује како библиотеке могу активно допринети одрживом размишљању, креативности и оснаживању заједнице кроз пажљиво осмишљене методологије усмерене на људе. Уоквирен концептом „Импровизуј зелено = сретимо се – учимо – стварајмо”, пројекат истиче еволуирајућу улогу библиотеке као динамичног центра заједнице, а не пасивног складишта знања.

с природом, растућу потражњу за партиципативним, искуственим учењем одраслих и трансформацију библиотека у просторе за учење, усмерене на заједницу.

Комбиновањем примењене импровизације, едукације о одрживости и уметничке праксе, програм ствара холистичко окружење за учење утемељено у културном идентитету и еколошкој одговорности.

Циљеви учења:

До краја програма, учесници ће развити већу свест о локалним биљкама и биодиверзитету, разумети одрживост као живу и културно укорењену праксу, ојачати креативно самопоуздање и уметничке вештине, побољшати сарадњу, комуникацију и вештине активног слушања, доживети библиотеке као партиципативне просторе за учење и раст заједнице, и више размишљати о свом личном односу са природом и еколошкој одговорности.

Методе и приступи раду: примењене технике импровизације за повезивање групе, вођено посматрање локалне флоре, практично уметничко експериментисање, демонстрације корак по корак, рефлексивне групне дискусије, размена стручњака и колаборативно учење, учење кроз рад, фасилитација оријентисана на процес а не наставу усмерену на прои-звод.

Методологија даје приоритет инклузији, психолошкој безбедности, креативној слободи, еколошкој осетљивости, културној повезаности.

Циљне групе за ангажовање

Посебна пажња посвећује се инклузивности и приступачности, осигуравајући учешће без обзира на претходно умет-

ничко искуство: одрасли који траже креативно самоизражавање; еколошки свесни грађани; чланови руралне заједнице; старији заинтересовани за традиционалне занате; едукатори и културни радници; појединци у ризику од социјалне изолације; аматерски уметници и почетници.

Улога библиотекара

Библиотекар подржава процесе учења, обезбеђује приступ материјалима и ресурсима знања и јача везу између креативности, одрживости и ангажовања заједнице.

У оквиру модела „импровизуј зелено“, библиотекар делује као фасилитатор – не као предавач – као онај који делује кохезивно на заједницу; као културни медијатор, заговорник одрживости, онај који обезбеђује безбедне и инклузивне просторе, подстрекач дијалога и рефлексije.

ВРСТЕ АКТИВНОСТИ ОБРАЗОВАЊА ОДРАСЛИХ У БИБЛИОТЕКАМА

Овај програм интегрише више формата образовања одраслих, као што су креативне радионице (сликарство, штампа, батик), искуствено учење о одрживости, неформална предавања и тематске дискусије, дијалози у заједници, сесије учења засноване на импровизацији, изложбе и јавне презентације уметничких дела, активности међугенерациског учења.

Кроз програм „Упознајмо се – учимо – стварајмо“, Јавна библиотека Стреничи показује како образовање одраслих у библиотекама може да превазиђе пружање информација, идући ка трансформацији, оснаживању и дугорочној отпорности заједнице.

Овај одељак служи као водич за подучавање *корак по корак* за библиотекаре и фасилитаторе који желе да реализују радионице „импровизуј зелено“.

1. Фаза планирања (2-4 недеље раније):

- ✓ дефинисати циљне групе и њихове величине (препоручује се 8-15 учесника);
- ✓ потврдити локацију у отвореном односно затвореном простору;
- ✓ припремити буџет и набавити материјал;
- ✓ спровести кратко посматрање локације (идентификовати локалне биљке и цвеће);
- ✓ припремите кратак увод о одрживости и локалном биодиверзитету;
- ✓ планирати време (укључујући паузе);

3. Шаблон структуре радионице

ФАЗА	АКТИВНОСТ	ТРАЈАЊЕ
Добродошлица и „пробијање леда“ (СРЕТНИМО СЕ)	Игра импровизације или загревање у природи	10 мин.
Контекст и учење (УЧИМО)	Кратак увод у одрживост и локалну флору	10 мин.
Демонстрација	Техничко објашњење и уметнички метод	10 мин.
Креативна пракса (СТВАРАЈМО)	Индивидуални рад уз подршку фасилитатора	90-180 мин.
Круг рефлексije	Дељење искустава и увиди	10 мин.

✓ припремити питања за размишљање учесницима;

✓ осигурати мере безбедности (посебно за радионицу батика – извор топлоте).

2. Припрема простора (дан раније):

- ✓ распоредити столове/штафелаје у круг или полукруг (подстиче дијалог);
- ✓ припремити места с материјалом;
- ✓ заштитити површине (прекривачи за столове и подове);
- ✓ тестирајте опрему (преса, грејач воска);
- ✓ припремите етикете с именима;
- ✓ прикажите пример радова (опционо, избегавајте ограничавање креативности).

Радионица акрилног сликања на отвореном

Учесници су започели вођеним посматрањем одабраних локалних биљака и цвећа, фокусирајући се на облик, боју, светлост и текстуру. Брзе вежбе скицирања помогле су да се посматрање претвори у композицију. Учесници су затим развили коначну слику, радећи директно из природе.

Припрема:

- ✓ изабрати безбедно подручје на отвореном;
- ✓ идентификовати 3-5 врста локалних биљака за посматрање;
- ✓ за сваки случај резервисати затворени простор (у случају лошег времена);
- ✓ припремити потребне материјале:
 - акрилне боје;
 - платно или акрилни папир;
 - четкице разних величина;
 - посуде за воду и палете;
 - оловке и папир за скицирање;
 - штафелаје или даске за цртање.

1. корак – вежба посматрања (15-20 мин.)

Упутити учеснике да:

- посматрају облике и силуете;
- примете светлост и сенку;
- идентификују три доминантне боје;
- додирну (ако је дозвољено), да истраже текстуру.

Питање за рефлексију: *шта ову биљку чини јединственом?*

2. корак – брзо скицирање (15 мин.)

Охрабрите:

- лабаве линије;
- нефокусирање на савршенство;
- експериментисање са композицијом.

3. корак – фаза сликања (90 мин.)

Фацилитатор подсећа учеснике да:

- користе слојеве;
- експериментишу с потезима четкице;
- тумаче, не копирају.

4. корак – групна рефлексија (10 мин.)

Предложени упити:

- *шта сте открили у вези са биљком?*
- *да ли вам се перцепција мењала током сликања?*



Радионица монотипске графике

Учесници су истраживали технику монотипске наношењем мастила или боје на глатку плочу и преношењем слике на папир притиском. Природни елементи, попут лишћа, стабљика и облика цвећа, коришћени су као инспирација за текстуре и композиције.

Фацилитаторова упутства

Припрема:

- припремити чисте плоче за штампање (плексиглас, метал или пластика);
- штампарска боја или акрилна боја – проверите конзистенцију мастила;
- сакупљати природне материјале (лишће, траве, цвеће):

- ✓ ваљци (графички);
- ✓ папир;
- преса или алати за ручни притисак (кашике, барени).

Имплементација „корак по корак”

1. корак – демонстрација (20 мин.)

Показати:

- како равномерно разваљати мас-тило;
- како поставити природне елементе;
- како употребити притисак.

Објаснити: сваки отисак је јединствен – непредвидивост је део процеса.

2. корак – први експериментални отисак (30 мин.)

Подстаћи експериментисање без очекивања.

3. корак – други намерни отисак (45 мин.)

Учесници усавршавају композицију:

- размишљају о позитивном/негативном простору;
- слојевима текстура.

4. корак – рефлексија (10 мин.)

Питања:

- *шта вас је изненадило?*
- *како је случајност утицала на ваш уметнички рад?*



Радионица батика од свиле

Учесници су дизајнирали мотиве инспирисане природом и преносили их на свилу. Користећи технике отпорности на восак, наносили су слојеве боје, омогућајући шарам да се постепено појаве. Процес се завршава уклањањем воска, како би се открио коначни дизајн.

Материјали:

- свилена тканина;
- восак за батик;
- тјантинг алати или четке за наношење воска;
- боје за тканину односно свилу;
- рамови или подметачи за свилу;
- извор топлоте за топљење воска;
- заштитни материјали (рукавице, столњаци).

Фацилитаторова упутства

Безбедност на првом месту:

- ✓ осигурати стабилан уређеј за загревање воска;
- ✓ обезбедити рукавице;
- ✓ објаснити како се безбедно рукује врућим воском.

Имплементација „корак по корак”

1. корак – фаза дизајнирања (30 мин.)

Учесници треба да:

- скицирају мотив инспирисан природом;
- узму у обзир симболику;
- планирају наношење боја.

2. корак – наношење воска (45-60 мин.)

Подсетити учеснике да:

- користе споре покрете;
- контролишу ток воска;
- раде стрпљиво.

3. корак – бојење (30-45 мин.)

Објаснити логику наношења слојева:
Прво светле → потом тамне боје.

4. корак – уклањање воска и откривање

(води фасилитатор)

Демонстрирати безбедан процес уклањања воска.

5. корак – рефлексива (10 мин.)

Питања:

- Које су се емоције појавиле током спорог процеса?
- Шта ваш мотив представља?



ТРЕЋА МОБИЛНОСТ НА ПРОЈЕКТУ
"LIBCHANGE"
У СЛОВЕНИЈИ:



„Зелени путеви знања – локално културно наслеђе, животна средина и заједница као учионица на отвореном” и „Зелене теме”

Књижница Франца Ксавера Мешка у Орможу

Књижница Франца Ксавера Мешка у Орможу налази се у североисточном делу Словеније, у Подравској регији, који обухвата бројна мала и средња насеља и претежно рурално окружење. Служи као централна јавна библиотека која пружа јавне библиотечке услуге за општине Ормож, Средишче об Драви и Свети Томаж.

У саставу библиотеке налазе се четири огранка: Месна библиотека Средишче об Драви, Месна библиотека Свети Томаж, Месна библиотека Ивањковци и Месна библиотека Миклавж при Орможу, који становницима мањих заједница обезбеђују приступ библиотечкој грађи и услугама. Намењена је свим становницима ових општина и ширег подручја, представљајући важан информативни, културни, друштвени и образовни центар локалне заједнице.

Библиотека прикупља, обрађује и чува библиотечку грађу и омогућује својим члановима услугу позајмице. Учествоје у целоживотном учењу, организује посебне програме за децу, младе и одрасле, усмерене на промоцију културе читања, и организује културне догађаје везане за њене активности. Такође пружа приступ онлајн информативним ресурсима, помаже корисницима у проналажењу материјала и нуди основну обуку за коришћење информационих технологија и библиотечких услуга. Кроз своје активности, библиотека тежи да задовољи потребе и интересовања свих узрасних и интересних група и сарађује са школама, вртићима и другим културним и образовним институцијама у том подручју.

Важан део рада библиотеке обухвата посебне облике образовања и учења одраслих. На регионалном и националном нивоу, препозната је по богатој понуди програма који промовишу културу читања, критичко размишљање, креативност, здрав начин живота и целоживотно учење. Ове активности укључују:

- читалачке значке и читалачке клубове за одрасле, као и друге иницијативе које подстичу редовно читање и дискусију о књигама, идејама и актуелним темама;
- књижевне вечери, стручна предавања и локалне догађаје везане за наслеђе, где одрасли могу да истражују разне теме: од књижевности, културе и историје, до друштвених питања;
- радионице и друге активности за развој вештина, подржавајући креативност, међугенерациску сарадњу и лични раст;
- студијске кругове који подстичу машту и креативност, демократску размену знања, вештина и искустава, као и лични и интелектуални развој;
- додатне догађаје, као што су такмичења, изложбе, путописна предавања и програме који доприносе културном животу и умрежавању унутар локалне заједнице.

Значајан аспект савременог развоја Књижнице Франца Ксавера Мешка у Орможу јесте њена трансформација у „зелену и одрживу библиотеку”. Концепт „зелене

библиотеке” спроводи се на неколико нивоа: просторном, програмском и образовном. Библиотека активно учествује у локалним, националним и међународним иницијативама везаним за одрживи развој и прати смернице **Међународне федерације библиотечких удружења и институција (ИФЛА)**, која препознаје библиотеке као кључне актере у остваривању **Циљева одрживог развоја (SDGs)**.

Са својом „зеленом зградом”, „зеленим окружењем” и „зеленим програмима”, Књижница Франца Ксавера Мешка у Орможу постала је једна од прве две „зелене библиотеке” у Словенији. ИФЛА ју је 2021. године прогласила **једном од четири најбоље зелене библиотеке на свету**, признајући њену посвећеност Циљевима одрживог развоја и „Агенди 2030”, као и њене напоре у неформалном образовању и подизању свести свих генерација у области „зелене писмености”, с акцентом на разумевању еколошких, климатских и еколошких изазова.

Библиотека спроводи активности промоције читања, негује културу читања и

пружа неформално образовање одраслима, кроз студијске кругове, клубове за читање, књижевне дискусије, предавања, радионице и друге облике целоживотног учења. Одрасли полазници стичу знања и вештине неопходне за промоцију одрживог развоја и активног друштвеног учешћа.

Посетиоцима библиотеке омогућен је приступ зеленим површинама библиотеке и позвани су да учествују у њиховом одржавању током организованих догађаја, где уче о одрживом развоју и еколошки прихватљивом начину живота кроз практично искуство.

Кроз своју разноврсну понуду, Књижница Франца Ксавера Мешка у Орможу испуњава и традиционалне библиотечке улоге и савремене потребе за образовањем одраслих. Она је важна институција у промоцији целоживотног учења, образовања одраслих, умрежавања заједнице и социјалне инклузије на локалном нивоу. Све више јача своју улогу проактивне библиотеке, која служи као центар и место сусрета заједнице.



„Зелени путеви знања – локално културно наслеђе, животна средина и заједница као учионица на отвореном” и „Зелене теме” – трећа мобилност на пројекту LIVCHANGE

Мобилност у Орможу одржана је од 14. до 18. септембра 2025. године, под називом „Зелене стазе знања”, са циљем повезивања четирију библиотека у области зеленог покрета и омогућавања размене знања, искустава и курикулума везаних за образовање одраслих, који се баве темама одрживости, заштите животне средине и зелених пракси. Током мобилности у Орможу, изградили смо дух сарадње и

остварили значајне резултате; подigli смо свест о значају локалног културног и природног наслеђа у одрживом образовању одраслих; делили смо добре праксе и ојачали улогу библиотека у промоцији одрживости кроз образовање одраслих; повезали смо се са природом као извором учења и инспирације, и бавили се евалуацијом, рефлексijом и тренуцима опуштања.



Пројекат „Читалачка значка за одрасле”

„Читалачка значка” је пројекат промоције читања, који се у Словенији спроводи од 1960. године. Првобитно намењен искључиво подстицању читања међу ученицима основних школа, данас је усмерен на све генерације и категорије корисника: од деце предшколског узраста до одраслих. Места где се спроводи подједнако су разнолика; од вртића, школа и јавних библиотека до домова за старе и центара за радну терапију. Године 2011, покрет „Читалачке значке” добио је највише национално признање, *Златни орден за заслуге*, и део је нематеријалне културне баштине Словеније.

Библиотека већ дуги низ година организује „Читалачку значку за одрасле”, а последњих година посебно се фокусира на одабир литературе са зеленим, еколошким и темама заштите природе и одрживости. Учесници добијају списак препоручене литературе и фасциклу за читање, у коју бележе информације о књигама које су прочитали, оцењују их и записују своје утиске, коментаре, увиде или занимљиве цитате. Да би зарадили „Читалачку значку”, учесници морају прочитати најмање пет књига са списка. Пројекат такође укључује завршни догађај, уз сусрет с једним од аутора.

Пројекат „Читалачка значка за одрасле” показује како се традиционална иницијатива за промоцију читања може трансформисати у савремени програм образовања одраслих. Комбиновањем књижевности, рефлексивности, тема одрживости и дугорочног ангажовања, библиотеке јачају своју улогу кључних пружалаца целоживотног, неформалног учења и као

институције које смислено одговарају на друштвене изазове.

Циљне групе: јавни библиотекари, библиотекари који пружају услуге одраслима, координатори за промоцију читања;

Фокус: образовање одраслих, читалачка писменост, неформално и целоживотно учење, образовање о одрживости;

Трајање: дугорочни програм (једна сезона читања);

Формат учења: анализа студије случаја, радионица за планирање програма, вежбе евалуације.

Образложење и контекст модула

Пројекти промоције читања могу функционисати као моћни алати за образовање одраслих када иду даље од мотивације за читање и намерно интегришу циљеве учења, тематски фокус и рефлексивну праксу.

Пројекат „Читалачка значка за одрасле”, утемељен у дугогодишњој словеначкој традицији „Читалачке значке” и препознат као нематеријално културно наслеђе, показује како се познати и поуздани формат може проширити у структурирани модел целоживотног учења, комбинујући читалачку писменост са зеленом, одрживом и еколошком писменошћу.

Циљеви учења

Након завршетка овог модула, библиотекари ће бити у стању да дизајнирају и

управљају дугорочним програмима читања за одрасле, интегришу тематски образовни садржај (нпр. одрживост) у постојеће пројекте, користе читање као облик неформалног и целоживотног учења, подстичу рефлексивне и критичке праксе читања, прикупљају и анализирају квалитативне и квантитативне податке корисника, одржавају мотивацију учесника у дугорочним програмима и граде партнерства за подршку активностима промоције читања.

Улога библиотекара

Библиотекар делује као промотер и едукатор читања, дизајнер и координатор програма, фацилитатор рефлексивности и учења, кустос тематске литературе, евалуатор и аналитичар података, медијатор културног наслеђа.

Кључне компетенције: познавање књижевности и интересовања читалаца; разумевање принципа учења одраслих; тематска стручност (нпр. писменост о одрживости); организационе и координационе вештине; комуникацијске и мотивационе вештине.

Концепт: читање као целоживотно учење

„Читалачка значка за одрасле” заснива се на разумевању да читање фикције није само слободно време, већ и учење; да рефлексивност, евалуација и дискусија продубљују разумевање; да познати формати смањују препреке за учешће, као и да дугорочно ангажовање јача компетенције.

Кључни елементи концепта: препоручена листа литературе; минимални захтев за читање; фасцикла за читање са рефлексивним задацима; завршни заједнички догађај; признање кроз сертификате и симболичне награде.

Врсте активности образовања одраслих у оквиру пројекта

- **вођено читање:** куриране листе висококвалитетне белетристике и одабране не-фикције; тематски фокус (нпр. природа, одрживост, животна средина);
- **рефлексивно писање:** бележење утисака, мишљења, оцена; прикупљање цитата и увида; подстицање критичког размишљања;
- **неформално учење:** читање сопственим темпом; лична интерпретација; учење интегрисано у свакодневни живот;
- **књижевни догађаји:** разговори и дискусије с ауторима; презентација резултата пројекта; заједничко слављење читања.

Оквир за планирање пројекта

1. корак: анализа почетне ситуације

Кључна питања: *Које постојеће навике читања имају одрасли корисници? Које теме им одговарају? Како се промоција читања може проширити на образовање?*

Идентификоване могућности: јака традиција „Читалачке значке”; успостављена група редовних одраслих читалаца; усклађеност са фокусом библиотеке на зелено и одрживо.

2. корак: дефинисање сврхе и циљева

Главни циљ: унапређење промоције читања уз зелену и одрживу писменост кроз познати формат пројекта.

Кључни циљеви: развој читалачких навика и зелене писмености; подизање свести о питањима одрживости кроз књижевност; промоција фикције као средства за учење; подршка целоживотном учењу међу одраслима; привлачење нових учесника уз задржавање редовних читалаца.

3. корак: формирање пројектног тима

Типична структура тима:

- **3–4 координатора пројекта;**
- **руководилац Одељења за одрасле као главни координатор;**
- **интеграција са међународним или стратешким пројектима.**

4. корак: имплементација пројекта

Локација

- **централна библиотека и њени огранци;**
- **завршни догађај одржан у централној библиотеци.**

Трајање

- **једна сезона читања (новембар–септембар);**
- **завршни догађај на јесен.**

Одговорност реализатора укључује: избор теме, избор литературе и припрему списка, дизајн фасцикле за читање и промотивних материјала, промоцију током целе године, прикупљање и анализу података, организацију завршног догађаја.

Методе и образовни приступи

Методе учења одраслих (самостално учење; рефлексивно учење; наративно учење кроз фикцију; неформално и информално образовање).

Технике промоције читања (лична препорука, тематско приповедање, повезивање фикције са проблемима из стварног света, признање и симболичне награде).

Приступ едукацији о одрживости (индиректно учење кроз приче, емоционално и етичко ангажовање, повезивање појмова

животне средине, здравља и стилова живљења).

Циљне групе: одрасли читаоци, посебно редовни корисници библиотеке, претежно корисници старији од 55 година, повремени читаоци, одрасли заинтересовани за теме одрживости, нови корисници које привлачи тематски фокус.

Партнерства и сарадња

Потенцијални партнери: аутори и књижевни ствараоци, издавачке куће (донације књига), локални одрживи произвођачи (нпр. пчелар, травар).

Улоге партнера: обогаћивање садржаја, обезбеђивање симболичних поклона, побољшање видљивости и кредибилитета.

Евалуација и процена утицаја

Алати за евалуацију: фасцикле за читање, оцене корисника и писане рефлексije, статистичка анализа (прочитане књиге, омиљене књиге, цитати), повратне информације о задовољству корисника.

Индикатори: број учесника, број прочитаних књига, циркулација тематских материјала, квалитет рефлексija, самопроцењени исходи учења.

Ризици и изазови

Потенцијални изазови укључују засићеност темама одрживости, одржавање дугорочне мотивације, балансирање образовног садржаја са читањем из задовољства, ограничена доступност одређених наслова;

Стратегије ублажавања: флексибилна правила читања, омогућавање алтернативних

формата (е-књиге), нуђење избора унутар теме, снажно лично охрабривање од стране библиотекара.

Очекивани резултати

Кроз овај пројекат библиотеке могу постићи повећање читања и зелене пис-

мености, већу свест о питањима одрживости, ојачане компетенције целоживотног учења, већи тираж квалитетне белетристике, дубље разумевање перспектива корисника, очување и активну примену нематеријалног културног наслеђа.



„Зелена поподнева” – спровођење студијских кругова о одрживости у јавним библиотекама: модел за спровођење студијских кругова оријентисаних на одрживост за одрасле

Програм „Зелени четвртак поподне” спроводи се као студијски круг којем се приступа с позиције будућности. Састоји се од циклуса састанака заснованих на методологији студијског круга, где одрасли, вођени професионалним фасилитатором, истражују теме као што су еколошки прихватљиве баштованске праксе, органска исхрана, природне технике градње, енергетска ефикасност, циркуларна економија и сродне теме. Нагласак је на групном учењу, размени искустава и практичним решењима. Програм се континуирано одвија од 2016. године.

Приликом дизајнирања оквира програма, узели смо у обзир и природно окружење у којем се библиотека налази и текуће друштвене промене. Идентификовали смо бројна еколошка питања која је требало решити кроз садржаје образовања одраслих. Истовремено, препознали смо потребу за друштвеном интеракцијом међу нашим одраслим корисницима, посебно током летњих месеци, када библиотека пружа идеално место за састанке у граду, где су такви простори иначе оскудни.

Библиотека се у Орможу налази у полуруралном окружењу, где преовлађују пољпривреда и виноградарство, а баштованство такође игра важну улогу. Стога

су прве теме и покретање пројекта били првенствено посвећени биљу и његовој употреби. Током фазе планирања, препознали смо и прилику да библиотека истакне своју стручну литературу и ојача видљивост, као образовне институције која нуди различите облике неформалног и целоживотног учења. Летња тераса библиотеке нудила је јединствену и веома ефикасну прилику за учење на отвореном, коју смо намерно интегрисали у „зелени пројекат”.

Унутар локалне заједнице идентификовали смо бројне потенцијалне партнере који би могли да подрже спровођење пројекта. Укључивањем локалних стручњака, очекивали смо веома ниске финансијске трошкове, јер смо им заузврат могли понудити бесплатну промоцију њихових услуга – стварајући обострану корист. Међу нашим запосленима такође смо пронашли довољно стручности и јаким зеленим компетенцијама за успешно вођење и спровођење пројекта.

Основни циљ био је увођење *зеленог* садржаја у програм библиотеке и развој писмености о одрживости међу одраслим корисницима. Тежили смо да повећамо видљивост библиотеке као образовне институције, и корисницима обезбедимо простор и могућности за друштвену интеракцију и целоживотно

учење током лета, чиме бисмо допринели њиховој добробити и здрављу; затим да повећамо циркулацију стручне литературе и негујемо јачу културу сарадње и нових партнерстава унутар локалне заједнице.

Циљна група:

Библиотекари, координатори образовања одраслих, менаџери програма заједнице, фасилитатори студијских кругова.

Формат:

Мешовити приступ који комбинује теоријски унос, презентацију студије случаја, групни рад, практично планирање и рефлексију.

1. ЦИЉЕВИ УЧЕЊА

До краја овог модула, учесници ће бити у стању да:

- разумеју методологију студијског круга у контексту образовања одраслих заснованог на библиотеци;
- дизајнирају и имплементирају програмски круг *зелених поподнева*;
- олакшају партиципативне процесе учења засноване на заједници;
- интегришу библиотечке колекције у активности образовања о одрживости;
- промовишу писменост о одрживости у оквиру своје локалне заједнице;
- прате и вреднују ефекат оваквих програма.

2. ПОЗАДИНА И ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Јавне библиотеке се у заједници све више препознају као центри за учење и институције које активно доприносе одрживом развоју. Програм „Зелена поподнева” представља модел добре праксе неформалног образовања одраслих, који се спроводи кроз студијске кругове.

Програм се фокусира на:

- писменост о одрживости,
- еколошку свест,
- здрав начин живота,
- самодовољност и биодиверзитет,
- циркуларну економију,
- терапеутску креативност,
- одрживо баштованство и еко-пољопривреду.

Програм је бесплатан и отворен за ширу јавност, не само за регистроване чланове библиотеке.

Његова додатна вредност лежи у:

- активном учешћу полазника;
- заједничком креирању садржаја;
- јачању веза у заједници;
- промоцији библиотечких колекција;
- оснаживању за одрживи живот.

Улога библиотека у образовању о одрживости

Кључне теме

- библиотеке као центри целоживотног учења;
- писменост о одрживости и зелене компетенције;
- ангажовање заједнице и друштвена одговорност;
- библиотеке и Циљеви одрживог развоја (SDGs).

Исходи учења

Учесници ће:

- препознати стратешку улогу библиотеке у образовању о одрживости;
- идентификовати могућности за *зелено* програмирање унутар своје институције.

Активност

Групна дискусија:

Мапирање постојећих иницијатива везаних за одрживост у библиотекама у које учесници одлазе.

Методологија студијског круга

Теоријски оквир

- принципи учења одраслих (андрагогија);
- искуство и вршњачко учење;
- партитивно и образовање засновано на заједници.

Кључне карактеристике студијских кругова

- мала група (8-15 учесника);
- заједничка одговорност за учење;
- унапред дефинисани тематски оквир;
- вешт фасилитатор, а не предавач;
- рефлексија и практична примена.

Пример случаја: „Зелени четвртак поподне”

Теме могу да укључе:

- одрживо баштованство;
- конзервирање семена;
- еко-храну и исхрану;
- природне технике градње;
- енергетску ефикасност;
- циркуларну економију;
- терапеутске креативне праксе.

Активност

Симулација: осмишљавање првог састанка студијског круга.

МОДУЛ

Осмишљавање циклуса зеленог програма

1. корак: процена потреба

- анкете међу корисницима;
- консултације с организацијама у заједници;
- неформални разговори са посетиоцима;
- анализа локалних изазова одрживости.

2. корак: планирање програма

- дефинисање броја сесија (препоручује се 6-10);
- избор тематског фокуса;
- позивање стручњака и гостујућих говорника;
- одабир обученог фасилитатора;
- заказивање и логистика.

Структура типичне сесије

1. дружење и дељење у кругу добродошлице;
2. тематски увод или допринос госта;
3. радионица или групни рад;
4. рефлексија;
5. презентација релевантних библиотечких материјала.

Активност

Учесници израђују програм од шест сесија, прилагођен сопственом локалном контексту.

Ангажовање учесника и ко-креација

Партиципативни приступ

- учесници као ко-креатори;
- подстицање учесника да воде радионице;
- интегрисање предлога учесника у будуће програме.

Изградња заједнице

- сарадња са локалним пољопривредницима и невладиним организацијама;
- коришћење јавних простора (заједничке баште);
- међугенерациско учење;
- подстицање зеленог активизма.

Активност

Развијање стратегије за обезбеђивање дугорочног ангажовања учесника.

Промоција и видљивост

Комуникациони канали

- веб-сајт библиотеке;
- друштвене мреже;
- локални медији;
- постери и флајери;
- директне позивнице.

Промовисање библиотечких колекција

- тематски прикази књига;
- курирани спискови за читање;
- е-ресурси и базе података;
- истицање нових аквизиција.

Очекивани институционални утицај

- повећана видљивост;
- раст броја чланова;
- повећана циркулација материјала везаних за одрживост.

Активност

Креирање промотивног плана за један програмски циклус.

Праћење, евалуација и утицај

Индикатори успеха

- број учесника;
- задовољство учесника;
- повећана статистика позајмице;
- нова чланства;
- партнерства у заједници.

Методе евалуације

- упитници за повратне информације;
- групна рефлексија;
- посматрање;
- анализа података.

Дугорочни утицај

- повећане компетенције по питању одрживости;
- јаче везе са заједницом;
- повећано грађанско ангажовање;
- оснаживање за одрживе изборе када су у питању животни стилови.

Активност

Дизајнирање алата за евалуацију прилагођеног институцијама из којих долазе учесници.

ПРАКТИЧНИ КОМПЛЕТ АЛАТА (АНЕКСИ)

- шаблон за годишње планирање;
- пример позивнице;
- шаблон упитника за евалуацију;
- контролна листа за фасилитаторе;
- пример временског оквира сесије;
- препоручена листа литературе о темама које се тичу одрживости.

ПРОЦЕНА И РАЗМИШЉАЊЕ

На крају обуке, учесници ће:

- представити свој нацрт програмског циклуса;
- идентификовати потенцијалне изазове у имплементацији;
- развити практичан акциони план;
- размислити о својој улози као фасилитатора одрживих промена.

РАЗВИЈЕНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ

- дизајн програма образовања одраслих;
- вештине фасилитације и модерирања;
- стратегије ангажовања заједнице;
- промоција писмености и одрживости;
- програмирање засновано на прикупљању материјала;
- евалуација утицаја.

„Зелена библиотека”



Програм „Зелена библиотека”, који обухвата „зелену зграду”, „зелени садржај”, принципе „зелене канцеларије” и холистички допринос глобалним циљевима одрживог развоја, ормошка библиотека почела је да развија 2014. године, када су настали планови за пресељење централне библиотеке у просторије бившег вртића. Као једна од прве две зелене библиотеке у Словенији, званично је почела са радом 2015. године, након пресељења у реновирану „зелену зграду”. Покренути су први „зелени пројекти”, у почетку усмерени на одрасле, а касније проширени и на децу. Током година, ове „зелене иницијативе” еволуирале су у шире пројекте одрживости и догађаје који покривају цео спектар одрживог развоја.

Библиотека послује по принципима „зелене зграде” и „зелене институције”. У пракси, ово подразумева енергетски ефикасно пословање, увођење ЛЕД осветљења, промоцију одвајања отпада и рециклаже, употребу еколошки прихватљивих средстава за чишћење, организовање догађаја без пластике (нулти отпад), промоцију е-услуга и позајмљивања е-књига, предавања о енергетски ефикасној реновацији домова и одрживој градњи, одговорно управљање ресурсима и активно учешће у иницијативама одрживе мобилности и њихову промоцију. Библиотека међу својим корисницима подстиче шетњу и вожњу бицикла, као и здрав начин живота уопште. Биљне и цветне гредице, винова лоза на летњој тераси библиотеке и пчелињак у дворишту само су неки од примера њених иницијатива за самодовољност. Производи из ових

активности користе се као одрживи промотивни поклони или поклони за учеснике и partnere у пројекту. Такође је основана и библиотека семена.

Унутар локалне заједнице, библиотека се позиционирала не само као културни, образовни и друштвени простор, већ и као простор за „зелену трансформацију”. Кроз своје пословање, лидерство и управљачке праксе, служи као узор и доприноси подизању свести међу запосленима и корисницима, подстичући их да постану друштвено и еколошки одговорнији, и спроводе промене и предузимају нове кораке ка одрживој трансформацији у својим личним животима и домаћинствима.

Одрживо управљање догађајима

Овај план рада описује одрживе праксе за организовање и одржавање догађаја у библиотекама. Циљ је смањење утицаја на животну средину, промоција одговорног коришћења ресурса и подизање свести о одрживости међу посетиоцима, партнерима и у широј заједници.

Циљеви

- смањити потрошњу отпада и ресурса током догађаја;
- смањити угљенични отисак библиотечких активности;
- промовисати еколошки одговорно понашање;
- подржати локалне и одрживе добављаче;
- подићи свест о одрживости у заједници.

1. Кључне области деловања

1.1. Одржива комуникација и промоција

Циљ: минимизирати употребу папира и непотребно штампање.

Акције:

- дати приоритет дигиталној промоцији (веб-сајт, друштвене мреже, е-билтени);
- користити дигиталне позивнице и онлајн обрасце за регистрацију;
- смањити штампање постера и флајера;
- штампати само кад је потребно, користећи:
 - рециклирани папир,
 - двострану штампу,
 - црно-белу штампу (кад је могуће);
- поново користити банере и сигнализацију с неутралним, виšekратно употребљивим дизајном.

1.2. Одрживи угоститељски и туристички послови

Циљ: смањити утицај на животну средину када су храна и пиће у питању.

Акције:

- дати приоритет локалним и сезонским добављачима хране;
- понудити опције на бази биљака или вегетаријанске опције као подразумевани избор;
- избегавати пластику за једнократну употребу (пластичне чаше, тањире, прибор за јело);
- користити посуђе за виšekратну употребу или компостабилно посуђе;
- обезбедити воду из славине уместо флаширане воде;
- тачно проценити број учесника како би се смањило бацање хране;
- донирати вишак хране када је то могуће.

1.3. Смањење отпада и рециклажа

Циљ: минимизирати стварање отпада и повећати рециклажу.

Акције:

- поставити јасно означене станице за рециклажу на догађајима;
- избегавати декорације за једнократну употребу;
- на догађајима користити материјале и прибор за виšekратну употребу;
- подстицати говорнике и учеснике да користе дигиталне презентације уместо штампаног материјала;
- пратити количину отпада који се ствара на догађајима током времена и бележити побољшање.

1.4. Одрживи материјали и опрема

Циљ: смањити потрошњу неодрживих материјала.

Акције:

- избегавати пластичне декорације и промотивне материјале;
- користити трајне, виšekратне материјале за обележавање догађаја;
- позајмити или изнајмити опрему уместо куповине нових артикала;
- бирати добављаче с еколошки прихватљивим сертификатима;
- бирати енергетски ефикасну расвету и аудио-визуелну опрему.

1.5. Енергетска ефикасност

Циљ: смањити потрошњу енергије током догађаја.

Акције:

- заказати догађаје током дневних сати када је то могуће;
- искључити светла и опрему када се не користе;
- користити ЛЕД осветљење;
- оптимизовати системе грејања и хлађења током догађаја.

1.6. Одржива мобилност

Циљ: смањити емисије повезане са транспортом.

Акције:

- код учесника догађаја промовисати ходање, вожњу бицикла и јавни превоз;
- обезбедити паркинг за бицикле где је то могуће;
- позвати локалне говорнике како би се смањила пређена удаљеност;
- понудити хибридне или онлајн опције учешћа у догађају.

1.7. Едукација и подизање свести

Циљ: промовисати вредности одрживости кроз догађаје.

Ације:

- организовати догађаје усмерене на теме одрживости;
- истаћи одрживе праксе током догађаја;
- информисати учеснике о напорима библиотеке у области одрживости;
- сарађивати с локалним еколошким организацијама;
- подстицати обуку запослених о управљању одрживим догађајима.

Одговорности запослених

- доделити координатора одрживости за догађаје;
- укључити критеријуме одрживости у контролне листе за планирање догађаја;
- обезбедити обуку о одрживим праксама за запослене;
- прегледати мере одрживости након сваког већег догађаја.

Праћење и евалуација

- праћење смањења потрошње папира;
- праћење производње отпада и стопе рециклаже;
- процена одрживости добављача;
- прикупљање повратних информација од учесника;
- припремање годишњег извештаја о одрживости за активности догађаја.

Континуирано унапређење

Одрживост је стални процес. Библиотека ће:

- редовно ажурирати план рада;
- поставити мерљиве циљеве одрживости;
- делити најбоље праксе с другим библиотекама;
- подстицати иновације и укључивање заједнице.



ПОСЛЕДЊА МОБИЛНОСТ НА ПРОЈЕКТУ
"LIBCHANGE"
ОНЛАЈН У СРБИЈИ:



„КУЛТУРА ЖИВЉЕЊА” У БИБЛИОТЕЦИ

Градска библиотека у Новом Саду

„Читајте. Учите. Стварајте.”

Градска библиотека у Новом Саду је јавна библиотека позајмног типа, чији је оснивач Град Нови Сад. Налази се у старом језгру града, а њен рад и мисија засновани су на традицији Српске читаонице новосадске, основане 1845. године.

Поред централног објекта у Дунавској улици, који обухвата Позајмно одељење „Ђура Даничић”, Дечје одељење, Информационо-реферални центар са читаоницом, стручне библиотечке службе, управу и пратеће службе, Градску библиотеку у Новом Саду чини мрежа од 25 огранака у граду и приградским насељима, као и Завичајна збирка и Дигитални омладински центар. Библиотека је матична за Јужнобачки округ, што значи да прати рад и пружа стручну помоћ свим јавним, школским и специјалним библиотекама на овој територији.

Основна функција библиотеке је прикупљање, обрада, класификација и давање на коришћење библиотечке грађе и извора. Библиотека поседује преко 611.000 књига и часописа, од тога 269 примерака старе и 1.815 ретке књиге. Годишње се у Библиотеку упише преко 23.500 корисника и прочита преко 250.000 књига. Бројне програмске активности, као што су књижевни сусрети, изложбе, округли столови, лабораторије грађанске партиципације, креативне радионице, курсеви, семинари итд, представљају облике едукације корисника и запослених, као и популаризације књиге и библиотеке, која, поред тога, има богату издавачку делатност и развијену сарадњу с установама и удружењима у свом окружењу.

Пројекти су важан део рада библиотеке, помоћу којих се подиже ниво и обим њених услуга. Поред инклузивних пројеката и отварања библиотеке према заједници, реализују се и различити неформални образовни програми, од којих се део одржава у „Дунавској библиотеци” – библиотеци на дунавској плажи Штранд, која ради под мотом: „Библиотека је тамо где сте ви”.

За квалитетан и посвећен рад, Библиотеци је у последњим деценијама додељено више награда.

Мисија: Градска библиотека у Новом Саду је установа од интегритета, одговорна према трајним вредностима и окренута савременим трендовима. Сарађујући с партнерима из земље и иностранства, настојимо да омогућимо свим припадницима своје друштвене заједнице отворен и равноправан приступ едукативним садржајима, информацијама и могућностима за креативно испољавање. Баштинимо и афирмишемо културно наслеђе и савремено књижевно стваралаштво и активно подржавамо стицање знања, развијање културе читања и активно ангажовање локалне заједнице, креирајући иновативне, занимљиве и корисне садржаје..

Визија: Ми стварамо слободан и присан друштвени простор с отвореним приступом свеукупном људском знању и информацијама и подстичемо индивидуални развој својих корисника кроз едукацију, стваралаштво и забаву.



„Култура живљења” у библиотеци – последња мобилност на пројекту LIBCHANGE

Побољшање квалитета живота наших грађана кроз борбу против климатских промена, неговање демократских вредности и увођење категорије грађанства кроз образовање одраслих, представљају приоритете у три праксе Градске библиотеке у Новом Саду, представљене у овом приручнику. Како се библиотеке све више претварају у друштвене центре и интегралне просторе „културе живљења”, њихове активности су све више оријентисане ка друштву и присутне како у савременом погледу на културно наслеђе, тако и у савременим трендовима. Пошто мобилност у Србији,

планирана у оквиру ERASMUS+ програма "LibChange", због друштвених фактора и кризе није могла бити спроведена уживо, наше три праксе представљене су онлајн, путем платформе „Zoom”. Циљ је био пренос стручног знања, дељење примера добре праксе, развој компетенција библиотекара, побољшање квалитета образовања одраслих у библиотекама, ширење позитивних утицаја у локалном, регионалном и националном окружењу и подстицање учесника на позитивне промене у одрживом развоју, здравом начину живота и благостању.



Јавне библиотеке као упоришта грађанске партиципације

Због свог свакодневног блиског контакта са корисницима, јавне библиотеке налазе се у далеко бољем положају од било које друге културне установе, јер, услед приступачности свима, делују и као демократски простори слободе. Укључивањем и инспирисањем припадника заједнице да преузму активну улогу у раду библиотеке, позив доспева и до мање фаворизованих и маргинализованих друштвених група.

Током 2022. и 2023. године, пројекат „Прихвати изазов” реализован је у Градској библиотеци у Новом Саду. Основне активности пројекта биле су окупљања чланова заједнице на три лабораторије грађанске партиципације, с темама дијалога о менталном здрављу, подизања еколошке свести младих и емпатије и друштвене солидарности. У њима су учествовали припадници различитих друштвених група, изражавајући своје мишљење и износећи искуство, чиме су омогућили друштвени дијалог и унапредили сопствене демократске потенцијале. Заједно су учествовали у изналажењу решења за горућа питања заједнице, показујући да библиотеку виде као простор слободе и место активног доприноса добробити целог друштва.

Образложење и контекст модула

Јавне библиотеке се од институција оријентисаних на колекције све више трансформишу у **просторе усмерене на кориснике, на просторе вођене заједницом**. У друштвима са ниском грађанском партиципацијом, библиотеке могу функционисати као **безбедна, поуздана сре-**

дишта за дијалог, учење и демократско ангажовање.

Овај модул заснован је на моделу **лабораторије за грађанску партиципацију (CPLab)** који су развиле Ивана Јовановић Арсић, МА, из **Удружења „Културис”** и Бојана Грујић, МА, из **Градске библиотеке у Новом Саду**. Три лабораторије са грађанима одржане су у једној години: прва **CPLab**, **„Култура дијалога о менталном здрављу”**, одржана је 15. октобра 2022; друга лабораторија, **„Прихвати изазов! Зелени одговор”**, одржана је 21. фебруара 2023, а трећа, **„Радови у току – гради се емпатија”**, одржана је 18. октобра 2023. године. Овај модел показује како библиотеке могу подржати образовање одраслих, друштвени дијалог и решавање проблема у заједници кроз структуриране партиципативне активности. Због своје прилагодљивости, модел има могућност широке примене. Зато су Градска библиотека у Новом Саду и Удружење „Културис” заједнички акредитовали програм стручног усавршавања библиотекара – модел рада са локалном заједницом – у **Народној библиотеци Србије**, за 2024. и 2025. годину. У овом периоду, 180 библиотекара из седам библиотека (**Крагујевац, Јагодина, Београд, Нови Сад, Нови Бечеј, Шабац и Сремска Митровица**) завршили су обуку и семинар оценили просечном оценом 4,78 (од 5).

Циљна група: библиотекари у јавним, школским и специјалним библиотекама.

Фокус: образовање одраслих, грађанско ангажовање, учење засновано на заједници.

Трајање: три сата (прилагодљиво дужим или форматима са више сесија).

Формат учења: комбиновани (теоријски увод + радионице + студије случаја).

Циљеви учења

Након завршетка овог модула, библиотекари ће бити у стању да разумеју улогу библиотека као грађанских и образовних центара; да дизајнирају и спроводе активности образовања одраслих усмерене на друштвена питања; да граде партнерства са локалним заинтересованим странама и интересним групама; да примењују партиципативне и дијалогске методе рада; да идентификују и ангажују различите циљне групе; да олакшају безбедан, инклузиван и продуктиван дијалог у заједници; да процене утицај грађанских и образовних библиотечких програма.

Методе и приступи раду

Партиципативне методе: дискусије у малим групама, *светски кафе, брејн-сторминг* и ко-креација, развој прототипа, дискусије засноване на улогама.

Образовни приступи: принципи учења одраслих, искуствено учење, вршњачко учење, учење засновано на дијалогу.

Технике фацитације: стварање безбедних простора, подстицање једнаког учешћа, управљање осетљивим темама, модерирање осетљиво на конфликт.

Циљне групе за ангажовање

Библиотеке треба активно да позивају одрасле грађане заинтересоване за друштвена питања, маргинализоване и угрожене групе, младе и млађе одрасле, библиотекаре (јавне и школске), настав-

нике и едукаторе, студенте (психологије и друштвених наука, нпр.), активисте и волонтере, стручњаке и професионалце, локалне доносиоце одлука (као слушаоце или испитанике).

Улога библиотекара

У овом моделу, библиотекар делује као посредник у дијалогу, стручњак за медијску и информациону писменост, културни медијатор и аниматор, веза између грађана, цивилног друштва и институција.

Кључне компетенције подразумевају комуникацијске и модераторске вештине, осетљивост на друштвена питања, неутралност и етичку свест, способност рада са различитим групама.

Врсте активности образовања одраслих у библиотекама

Библиотеке могу организовати следеће формате:

1. Лабораторије за грађанску партиципацију (CPLabs)

- структуриране партиципативне радионице где грађани разговарају о горућим локалним проблемима, уче од стручњака и заједно креирају решења („прототипове”).

2. Панел дискусије са дијалогом

- стручни доприноси комбиновани са модерираним учешћем публике.

3. Радионице заједнице

- практичан групни рад усмерен на практична решења.

4. Образовне кампање

- повезане са националним или међународним догађајима (нпр. Фестивал менталног здравља, Дани еколошке свести).

5. Програми обуке за библиотекаре и грађане

- вршњачко учење, професионални развој и образовање заједнице.

Планирање и организовање CPLab-а или сличног догађаја

1. корак: идентификација потреба заједнице

Методe: анкете међу корисницима библиотеке и грађанима, онлајн упитници, консултације са локалним организацијама, медијске и кампање на друштвеним мрежама.

Кључно питање: *које друштвено релевантне теме захтевају дијалог и учење у библиотеци?*

2. корак: избор тема

Примери успешних тема: ментално здравље и благостање, еколошка свест, емпатија и друштвена кохезија, инклузија рањивих група.

3. корак: мапирање заинтересованих страна

Потенцијални партнери: невладине организације и организације цивилног друштва, образовне институције, здравствене и социјалне службе, еколошке групе, локалне власти, стручњаци и практичари, неформалне грађанске групе.

Примери добре праксе (из CPLabs)

1. пример: дијалог о менталном здрављу (сарадња са јавним здравственим установама, стручни допринос + дизајн решења за заједницу, резултати подељени са локалним властима).

2. пример: подизање еколошке свести младих (панел с еколошким невладиним организацијама, групни рад са младим учесницима и едукаторима, фокус на изградњи навика и практичним акцијама).

3. пример: емпатија и друштвена солидарност (*storytelling* и размена животног искуства, међусекторско и међугенерациско учешће, колективно развијање предлога решења).

Кључна разматрања за библиотекаре

Приликом организовања таквих активности, библиотекари треба да обрате пажњу на инклузивност и приступачност, етичко поступање са осетљивим темама, јасну комуникацију циљева, неутралност и изградњу поверења, уравнотежену заступљеност гласова, праћење и видљивост резултата.

Евалуација и мерење утицаја

Алати за евалуацију: обрасци за повратне информације учесника, сесије рефлексије, анализа присуства и разноликости, повратне информације партнера, реакција медија и заједнице.

Кључни индикатори утицаја: повећано грађанско учешће, јаче мреже заједнице, побољшана видљивост библиотеке, повећане компетенције библиотекара, повећана емпатија и међусобно разумевање.

Очекивани резултати

Спровођењем овог модула, библиотеке могу постићи видљивију улогу друштвених и образовних центара, затим добити ангажованије и оснаженије грађане, повећан ниво демократског дијалога, побољшану сарадњу између институција и цивилног друштва и веће поверење заједнице у библиотеке као јавне просторе.



„Туриста у свом граду” – познате Новосађанке

Завичајна збирка Градске библиотеке у Новом Саду баштини локалну историју, са задатком да прикупља, чува, позајмљује, промовише и популаризује своје фондове, саму библиотеку и културну историју града, покушавајући да изнађе иновативне начине да деци и младима представи разне занимљивости, којима обилује историја Новог Сада, како би их подстакла да истражују, уче и популаризују своје наслеђе.

У оквиру пројекта дигитализације, започетог 2008. године, руководитељка Завичајне збирке Блаженка Марковић покренула је низ активности за различите узрасте – од основношколаца, преко средњошколаца – до студената и одраслих суграђана. Овај вишегодишњи пројекат, који реално нема крај, обухвата разноврстан едукативни садржај, од радионица, изложби, ТВ програма и предавања, до шетњи градом и учења у покрету.

Образложење модула и образовни контекст

Завичајне колекције у јавним библиотекама нису само складишта сећања, већ и **активни образовни алати**. Тумачењем локалне историје кроз иновативне и партиципативне методе, библиотеке могу ојачати **грађански идентитет, културну свест и целоживотно учење**.

Програм „Туриста у свом граду” показује како библиотеке могу повезати **локалну историју, родне перспективе и искуствено учење** кроз вођене шетње градом, радионице, изложбе и интердисциплинарну сарадњу.

Историја није само написана у књигама – она живи у улицама, зградама, именима и сећањима.

Омогућујући грађанима да постану „туристи у свом граду”, библиотеке стварају снажне могућности за образовање одраслих, изградњу идентитета и културно оснаживање, истовремено потврђујући своју улогу чувара и тумача заједничког наслеђа.

Циљна публика: библиотекари у јавним, школским и академским библиотекама.

Фокус: образовање одраслих, образовање о културном наслеђу, родна равноправност, искуствено учење.

Трајање: један дан (прилагодљиво краћим или вишесесијским форматима).

Формат учења: предавања, вођене шетње, радионице, партнерства са културним институцијама.

Циљне групе

Програм се може прилагодити одраслим грађанима, студентима, едукаторима и библиотекарима, стручњацима у култури, туристичким водичима, женским групама, старијим особама и онима који уче током целог живота, младима и међугенерациским групама.

Циљеви учења

Након завршетка овог модула, библиотекар ће бити у стању да дизајнирају програме образовања одраслих **засноване на локалном наслеђу**, користе **методе искуственог и локалног учења**, тумаче историју **из родно осетљиве перспективе**, повезују библиотечке колекције с **урбаним простором**, развијају партнерства с културним и образовним институцијама, подстичу учеснике да постану **активни сарадници библиотеке** и промовишу културно наслеђе кроз приповедање и дијалог.

Методе и образовни приступи

Методе образовања одраслих: искуствено учење, локално учење, наративни и биографски приступ, визуелно учење, учење засновано на истраживању.

Партиципативне технике: вођење засновано на питањима, посматрање и поређење (прошлост–садашњост), групна дискусија, рефлексивни дијалог, родно осетљиви приступ, истицање видљивости жена у историји, критичко размишљање о друштвеним улогама, повезивање наслеђа са савременим вредностима.

Улога библиотекара

У оквиру овог модела, библиотекар делује као **едукатор локалне историје, културни водич и приповедач, истраживачки ментор, посредник између**

збирки и јавности, умрежитељ културних институција.

Кључне компетенције: познавање локалне историје и колекција, вештине презентације и интерпретације, способност рада с различитим старосним групама, родно осетљив и инклузиван приступ, вештине у дизајнирању искуственог учења.

Исходи учења: подизање историјске свести, развијено критичко размишљање, образовање о родној равноправности, културни понос и идентитет.

Врсте активности образовања одраслих

Библиотеке могу развити следеће формате:

- **тематске едукативне шетње:** вођене туре „Туриста у свом граду”, фокус на улице, зграде, заборављена места, интеграција женске историје и друштвених улога;
- **предавања и илустровани разговори:** засновани на локалним збиркама (књиге, мапе, фотографије, разгледнице), коришћење дигиталних презентација и архивских материјала;
- **радионице и учење у покрету:** интерактивне дискусије током шетњи, групне рефлексije и мини истраживачки задаци;
- **изложбе и медијски садржај:** изложбе засноване на темама локалног наслеђа, ТВ, онлајн и образовни садржај на друштвеним мрежама;
- **међуинституционалне посете:** музеји, галерије, архиви, сарадња између библиотека.

Дизајн и планирање програма

1. корак: дефинисање образовне теме

Могуће теме: познате жене града, род и урбани простор, културни добротвори и задужбине, образовање и развој цивилног друштва, читаонице и ране библиотеке.

2. корак: припрема образовног садржаја

Извори: материјали из Завичајне збирке, архивски документи и мапе, фотографије и разгледнице, биографски текстови, научне и популарне публикације.

3. корак: структурирање путање учења

Типична структура: упознавање са локалном историјом и кључним концептима, представљање историјског контекста, вођена шетња и просторна интерпретација, дискусија и рефлексивна, посета партнерским институцијама.

Сарадња и умрежавање

Кључни партнери могу укључивати: градске архиве и историчаре, музеје и галерије, културне институције, школе и универзитете, туристичке организације, женска удружења, медијске partnere.

Предности умрежавања: заједничка стручност, повећана видљивост, јачи културни екосистем, одрживи образовни програми.

Фокус добре праксе: Познате жене Новог Сада

Едукативна вредност: видљивост жена у јавном простору, разумевање родних

улога у историји, препознавање интелектуалног, уметничког и грађанског доприноса жена.

Кључна питања за разматрање

Библиотекари треба да обрате пажњу на тачност и осетљивост у историјском тумачењу, избегавајући поједностављивање или митологизацију; треба да користе инклузивни језик и перспективе, као и да узму у обзир физичку доступност шетњи, прилагођавање различитој публици, и примену етичког *storytelling*-а.

Евалуација и утицај

Алати за евалуацију: повратне информације учесника, присуство и ангажовање, квалитативне рефлексивне, медијска покривеност, повратне информације партнера.

Индикатори успеха: повећано интересовање за локалну историју, јача веза између грађана и града, већа видљивост женског наслеђа, повећано коришћење грађе Завичајне збирке, нове сарадње и програми.

Очекивани резултати

Кроз овај модул, библиотеке могу ојачати своју образовну улогу, промовисати локално и родно осетљиво наслеђе, подстаћи целоживотно учење, изградити културне мреже, трансформисати грађане у активне тумаче наслеђа, позиционирати библиотеку као живу културну учионицу.



„Дунавска библиотека” – Библиотека на Штранду

У срцу **Новог Сада**, на обали **Дунава**, налази се једна од најлепших и најпознатијих градских плажа у региону — **Штранд**. Штранд није само омиљено место за опуштање током летњих месеци; он је и симбол историјског наслеђа Новог Сада, уз развијен културни живот града. Његова богата историја датира из 19. века, а дуговечност сведочи о различитим епохама. Штранд је задржао улогу јавног простора отвореног за све, места где се негује дух заједништва и градски идентитет. На седам хектара зелених и исто толико пешчаних површина, инклузивних и отворених, место спорта, забаве, опуштања и културе, почетком јула, већ 18 година, отварају се врата **Дунавске библиотеке**.

Библиотека се придружила својим члановима на плажи. Посетиоцима Штранда омогућено је бесплатно позајмљивање књига, читање дневних и илустрованих новина и присуство културним програмима. Ову праксу на пројекту „Библиотека мења свет” представила је дипломирана библиотекарка мр Гаља Жилник.

Образложење и образовни контекст

На основу примера „Дунавска библиотека” – Библиотека на Штранду, модул је осмишљен као учење за библиотекаре кроз добру праксу, фокусирајући се на услуге теренског рада библиотека, образовање одраслих, културне програме у јавним просторима и инклузију.

Модерне јавне библиотеке више нису ограничене на своје зграде. Премештањем у **јавне, неформалне и просторе за разоноду**, библиотеке могу допрети

до нове публике и промовисати **целоживотно учење, културу читања и грађанску инклузију**.

„Дунавска библиотека” је дугогодишњи пример како библиотека може успешно да функционише у **нетрадиционалном окружењу** – јавној плажи – док задржава своју образовну, културну и друштвену мисију.

„Дунавска библиотека” показује да библиотека може да се развија и ван својих зидова, спајајући културу, образовање, разоноду и живот заједнице. Уласком у јавне просторе, попут плажа, паркова и тргова, библиотеке потврђују своју улогу инклузивних, демократских и живих институција, где се учење дешава природно – где год да се људи налазе.

Циљна публика: библиотекари у јавним библиотекама, библиотекари на терену, координатори културних програма.

Фокус: образовање одраслих, теренске услуге, неформално учење, култура у јавном простору.

Трајање: модуларне сесије током сезоне.

Формат учења: анализа студије случаја, радионице планирања, вежбе дизајнирања програма.

Циљеви учења

Након завршетка овог модула, библиотекари ће бити у стању да дизајнирају и имплементирају **теренске библиотечке услуге**, развијају програме образовања одраслих и културе у **отвореним јавним**

просторима, прилагођавају библиотечке услуге **неформалном и сезонском окружењу**, привлаче нетрадиционалне кориснике библиотеке, промовишу читање и учење ван зидова библиотеке, управљају партнерствима, логистиком и програмима на отвореном, негују инклузију и мултикултурални дијалог.

Методе и образовни приступи

Методе учења одраслих: неформално учење, учење кроз слободно време, искуствено и спонтано учење, образовање засновано на дијалогу.

Технике ангажовања: личне препоруке књига, кратки разговори, интерактивне дискусије, визуелни и перформативни елементи.

Инклузивне праксе: вишејезични садржај, програми прилагођени породици, *партиципација ниског прага*, међугенерацijske активности.

Циљне групе

Модел „Дунавске библиотеке” успешно допире до одраслих грађана, повремених и недосегнутих корисника, породица и деце, старијих особа, туриста, младих и студената, мултикултуралних заједница, особа са инвалидитетом, туриста који не траже формално образовање у одмору.

Партнерства и умрежавање

Потенцијални партнери укључују културне институције, уметнике и писце, спортске клубове и спортисте, еколошке организације, медијске стручњаке, удружења мањинских културних организација, локалне власти.

Предности сарадње: разноликост програма, заједничка публика, јача видљивост, поверење заједнице.

Улога библиотекара у теренском окружењу

У овом моделу, библиотекар делује као **едукатор за теренски рад, куратор културних програма, аниматор заједнице, посредник између културе и слободног времена, пружалац инклузивних услуга**.

Кључне компетенције: флексибилност и прилагодљивост, комуникацијске вештине, координација догађаја, ангажовање публике, културна осетљивост, модерирање програма.

Концепт: „Библиотека је тамо где сте ви”

„Дунавска библиотека” заснива се на принципу да **приступ књигама, знању и култури треба да прати људе у њихове свакодневне просторе**.

Кључне карактеристике: сезонска библиотечка услуга, бесплатан приступ у окружењу за слободно време, комбинација читања, учења и културних догађаја, неформална, пријатна атмосфера.

Врсте образовања одраслих и културних активности

Библиотеке које раде у јавним просторима могу понудити:

- **услуге читања и позајмљивања:** позајмице књига уз библиотечку карту или идентификацију, дневне и илустроване новине, вишејезични материјали;
- **образовна предавања:** популарна наука (медицина, биологија, екологија), историја и књижевност, медијска и информациона писменост;
- **културни програми:** промоције књига, вечери поезије, књижевни фестивали, разговори са писцима, уметницима и новинарима;

- **радионице:** радионице медијске писмености, еколошке и еколошке радионице, радионице знаковног језика, радионице учења језика, креативне радионице за децу и одрасле;
- **програми заједнице и спорта:** разговори са спортистима и олимпијским шампионима, промоција здравог начина живота, интерактивне презентације.

Планирање и организација програма

1. корак: избор локације

Кључни критеријуми: висок пешачки промет, симболичка и културна вредност, отворени и инклузивни карактер, сезонска погодност.

2. корак: осмишљавање модела услуге

Размотрите правила позајмљивања, радно време, величину и структуру колекције, језичку разноликост, проток корисника и безбедност.

3. корак: инфраструктура и логистика

Важни елементи: намештај отпоран на различите временске услове, безбедно складиштење, приступачност, јасна сигнализација, флексибилан простор за догађаје.

Најважнији примери добре праксе

Кључни фактори успеха: јака симболичка локација, дугорочни континуитет (17+ година), слободан и отворен приступ, богат и разноврстан програм, прилагођавање навикама корисника, мултикултурална осетљивост.

Кључна питања која треба размотрити

Приликом спровођења сличних иницијатива, библиотекари треба да узму у обзир временске услове и сезонску условљеност, безбедност материјала, буку и факторе животне средине, потребе за особљем, одрживост и финансирање, јасну комуникацију правила, равнотежу између слободног времена и учења.

Евалуација и процена утицаја

Методе евалуације: статистика коришћења, посећеност програма, повратне информације корисника, медијска покривеност, повратне информације партнера.

Индикатори утицаја: повећан приступ читању, достизање нове публике, ојачана видљивост библиотеке, повећано ангажовање заједнице, промоција целоживотног учења, јачање мултикултуралног дијалога.

Очекивани резултати

Кроз рад библиотека у јавним просторима, оне могу проширити своју друштвену мисију, нормализовати читање у свакодневном животу, смањити препреке за приступ, ојачати идентитет заједнице, промовисати образовање у неформалним контекстима и позиционирати се као **активни културни чиниоци**.



БИБЛИОТЕКА МЕЊА СВЕТ
Е-приручник са 12 пракси у европским
јавним библиотекама

Импресум

Издавач
Градска библиотека у Новом Саду

За издавача
Александар Јокановић

Уреднице српског издања
Гаља Жилник
Бојана Грујић

Корице и визуални концепт
Данијела Грубишић

Дизајн
Александра Крстић

Превод са енглеског и припрема
за штампу
Бојана Грујић

Фотографије и мултимедијални
материјал
Пројектни тим и архива библиотека

2026.
Европска унија није одговорна за
садржај е-приручника.



Преведено с енглеског оригинала

LIBRARY CHANGING THE WORLD
An E-manual with 12 Practices in European
Public Libraries

Издавач
Књижница Франца Ксавера Мешка Ормож

За издавача
Милица Шавора

Уреднице
Бојана Грујић
Маријана Коротај

Уреднички тим
Матеја Хржич, Маринка Внук, Ингуна Дукуре,
Мелинда Грубишић Реитер, Зденка Билушић,
Гаља Жилник и Блаженка Марковић

Katalogni zapis o publikaciji (CIP)
pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici
v Ljubljani
COBISS.SI-ID 273662723
ISBN 978-961-91065-5-6 (PDF)

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

027.022(4)
02(035)

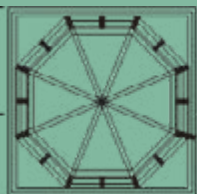
БИБЛИОТЕКА мења свет [Електронски извор]
: Е-приручник са 12 пракси у европским јавним
библиотекама / [уреднице српског издања Гаља
Жилник, Бојана Грујић] ; [превод са енглеског Бојана
Грујић]. - Нови Сад : Градска библиотека, 2026

Начин приступа (URL): [https://api.gbns.rs/wp-content/
uploads/2026/06/biblioteka-menja-svet-erasmus.pdf](https://api.gbns.rs/wp-content/uploads/2026/06/biblioteka-menja-svet-erasmus.pdf). -
Опис заснован на стању на дан 26.6.2026. - Насл. са
насловног екрана. - Превод дела: Library changing the
world.

ISBN 978-86-6118-036-1

а) Јавне библиотеке - Европа б) Библиотекарство -
Приручници

COBISS.SR-ID 196645641



Gradska knjižnica "JURAJ ŠIŽGORIĆ"

ŠIBENIK

STRENČI.
bibliotēka



**KNJIŽNICA
FRANCA KŠAVRA MEŠKA
ORMOŽ**



НОВИ САД
ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА



Erasmus+